४४७५

अथ श्रीसत्यनारायणपूजासटिप्पणी सार्थकथा च

पूर्वा·

उत्तरा·

दक्षिणा·

पश्चिमा·

श्रीगणेशायनमः ॥ ॥ अथसत्यनारायणपूजाप्रारभ्यते ॥ ॥ प्रतिपौर्णमास्याममावा
स्यायांसूर्यपर्वदिने संक्रांतौ व्यतीपातादिपर्वसु रविवारे यस्मिन्कस्मिन्दिने मनउत्सा
हेवा उपोष्य नित्यविधिंकृत्वा सायाह्नेस्नात्वा पूजास्थानमागत्य शुद्धासनेउपविश्य
आचम्यपवित्रपाणिः प्राणानायम्य देशकालौसंकीर्त्य ममसकुटुंबस्यसपरिवारस्य द्विप
दचतुष्पदसहितस्य क्षेमस्थैर्यायुरारोग्यैश्वर्याभिवृद्ध्यर्थं सकलदुरितोपशमनसर्वाप
च्छांतिपूर्वकसकलाभीष्टसिद्ध्यर्थंच यथासंपादितसामग्र्या वरुणब्रह्मविष्णुरुद्रगौरील
क्ष्मीदेवतादित्यादिनवग्रहदेवतेंद्राद्यष्टौलोकपालदेवतापूजनपूर्वकं पूर्वांगीकृतसत्यनारा
यणपूजनं कथाश्रवणंचकरिष्ये ॥ तथाच आसनादिदिग्बंधादिकलशपूजनं (शंखार्चनं)
घंटाराधनंच करिष्ये ॥ (शरीरशुद्ध्यर्थंपुरुषसूक्तन्यासंचकरिष्ये) तत्रादौनिर्विघ्नता
सिद्ध्यर्थंमहागणपतिपूजनंचकरिष्ये ॥ गणानांत्वाशौ०ॐगणानांत्वा० हेहेरंबत्वमेह्ये
हिअंबिकात्र्यंबकात्मज ॥ सिद्धिबुद्धियुतत्र्यक्षसर्वलोकपितःपितः ॥ नागास्यनागहा

त्वंगणनाथचतुर्भुज ॥ भूषितःस्वायुधैर्दिव्यैःपाशांकुशपरश्वधैः ॥ आवाहयामिपूजार्थं रक्षार्थंचममक्रतोः ॥ इहागत्यगृहाणत्वंपूजांरक्षचमेक्रतुम् ॥ श्रीमहागणपतयेनमः अ स्मिन्पूगीफलेसांगंसपरिवारंमहागणपतिंआवाहयामि ॥ (इत्यावाह्य श्रीमहागणप तयेनमइतिनाममंत्रेणध्यानासनादिभिःषोडशोपचारैःपूजयेत् ॥) श्रीम० ॥ आसना र्थेअक्षतान्समर्पयामि ॥ श्रीम०पाद्यंस० ॥ श्रीम०अर्घ्यंस० ॥ श्रीम०आचमनीयं स० ॥ श्रीम०स्नानंस० ॥ स्नानानंतरंआच० ॥ श्रीम०वस्त्रोपवस्त्रार्थेअक्षतान्स० ॥ श्रीम०यज्ञोपवीतार्थेअक्ष० ॥ श्रीम०विलेपनार्थेचंदनंस० ॥ श्रीम०अलंकरणार्थेअ क्ष० ॥ हरिद्राकुंकुमंसिंदूरंचस० ॥ श्रीम० पुष्पाणिस० ॥ श्रीम०धूपंस० ॥ श्रीम० दीपंस० ॥ श्रीम०नैवेद्यार्थे गुडनैवेद्यंस० ॥ प्राणाय० ६ ॥ नैवेद्यमध्येप्राशनार्थे पानीयंस० ॥ पुनः प्राणाय० ६ ॥ उत्तरापोशनंस० ॥ हस्तप्रक्षालनंस० ॥ मुख प्रक्षालनंस० ॥ करोद्वर्तनार्थेचंदनंस० ॥ श्रीम०मुखवासार्थेपूगीफलतांबूलंस० ॥

श्रीम० [illegible]पुष्प[illegible]ांस० ॥ श्रीमे०नारिकेलफलस०॥श्रीम०दूर्वांकुरान्स०॥ श्री
[illegible]ांस० ॥ श्रीम०प्रदक्षिणांस० ॥ श्रीम० मंत्रपुष्पंस० वक्रतुं०श्रीम०प्रार्थ
[illegible] ॥ अनयाविघ्नेश्वरपूजयाविघ्नहर्तामहागणपतिःप्रीयतांनमम ॥ पृथ्वीतिमं
[illegible]० ॥ आसनायनमः ॥ कमलासनायनमः ॥ कूर्मासनायनमः ॥ (अत्रैवपुरुषसूक्त
न्यासंकुर्यात्) ततः ॥ कलशस्यमुखेवि० (इतिकलशंसंपूज्य) ॥ (शंखपूजनं)
आगमार्थंतुदेवानां० (इतिघंटांसंपूज्यघंटानादंकृत्वा) अपवित्रःपवित्रो० (इतिपू
जाद्रव्याणिसंप्रोक्ष्यआत्मानं चप्रोक्षेत्) ॥ अथवरुणपूजनं तत्रादौकलशस्थापनम् तद्य
था) ॥ ॐमहीद्यौः० ॥ जगदाश्रयभूतात्मासर्वेषांकामदासदा ॥ कर्मांगेषुसदातिष्ठ
भूमिदेविनमोस्तुते ॥ इतिभूमिंस्पृष्ट्वा ॐओषधयःसं० ॥ औषध्योयज्ञियाःपुण्याजी
वानामादिकारणम् ॥ तस्मादासांप्रविरणात्संतुकामाःसदामम ॥ इतिधान्यानि ॥ ॐ
आकलशेषुधा० ॥ कलशःकमनीयश्चलक्ष्म्यायोविधृतःपुरा ॥ तस्मादेनंप्रयत्नेनकल

शंस्थापयाम्यहम् ॥ इतिधान्योपरिकलशस्थापनं ॥ ॐइमंमेगंगेय० ॥ गंगेचयमुने
चैवगोदावरिसरस्वति ॥ नर्मदेसिंधुकावेरिजलेस्मिन्संनिधिंकुरु ॥ इतिकलशेजलम् ॥
ॐगंधद्वारांदुरा० ॥ श्रीखंडंचंदनंदिव्यंगंधाढ्यंसुमनोहरम् ॥ हृदयानंदनंचारुकलशे
प्रक्षिपाम्यहम् ॥ इतिचंदनम् ॥ ॐकांडात्कांडात्प्र० ॥ कांडेकांडेधिरोहंतिअजराश्चा
मृताःसदा ॥ तस्मादेताःप्रयत्नेनकलशेप्रक्षिपाम्यहम् ॥ इतिदूर्वाः ॥ ॐअश्वत्थेवो
निष० ॥ अश्वत्थचूतप्लक्षाद्याःपल्लवानिर्मिताःपुरा ॥ पवित्राःपुण्यभाजस्तान्कलशेप्र
क्षिपाम्यहम् ॥ पंचपल्लवाः " ॐयाःफलिनीर्याअ० ॥ फलेनफलितंसर्वंत्रैलोक्यंसच
राचरम् ॥ तस्मादेतद्धिसुफलंकलशेप्रक्षिपाम्यहम् ॥ फलम् ॥ ॐसहिरत्नानिदाशु०
[illegible]वैडूर्यपमाणि[illegible]नीलपुष्करराजकाः ॥ ख्यातानिपंचरत्नानिकलशेप्रक्षिपाम्यहम् ॥
रत्नानि ॥ ॐहिरण्यरूपःसहि० ॥ हिरण्यगर्भगर्भस्थंहेमबीजंविभावसोः ॥ अनंतपु
ण्यफलद तःशांतिंप्रयच्छमे ॥ हिरण्यम् ॥ ॐयुवासुवासाःप० ॥ अक्षताःपरमादि

व्याःसर्वकामफलप्रदाः ॥ मयानिवेदिताभक्त्याकलशेसंतुसर्वदा ॥ अक्षताः ॥ ॐ पूर्णादर्विपराप० ॥ अक्षतैःपूरितंदिव्यंसर्वसंपत्प्रपूरकम् ॥ पूर्णपात्रमिदंशुद्धंकलशेस्थापयाम्यहम् ॥ पूर्णपात्रं ॥ ॐतत्वायामिब्रह्मणा० ॥ पाशहस्तंचवरुणमंभसांपतिमीश्वरम् ॥ आवाहयामियज्ञेस्मिन्पूजेयंप्रतिगृह्यताम् ॥ श्रीवरुणायनमः ॥ अस्मिन्कलशेवरुणंसांगंसपरिवारंआवाहयामि ॥ (इत्यावाह्य ॥ श्रीवरुणायनम इतिनाममंत्रेणध्यानावाहनादिभिःषोडशोपचारैःपूजयेत् ॥ ततः नवग्रहादिमंडलदेवतानांस्थापनम् पूजनंच ॥ तद्यथा) ॥ ॐआकृष्णेन० ॥ जपाकुसुमसंकाशंकाश्यपेयंमहाद्युतिम् ॥ तमोरिंसर्वपापघ्नंप्रणतोस्मिदिवाकरम् ॥ श्रीसूर्यायनः ॥ अस्मिन् पूगीफलेसूर्यआहवाहयामि ॥ ॐआप्यायस्वस० ॥ दधिशंखतुषाराभंक्षीरोदार्णवसंभवम् ॥ नमामिशशिनंसोमंशंभोर्मुकुटभूषणम् ॥ श्रीसोमायनमः ॥ अस्मिन्पूगीफलेसोमंआवा० ॥ ॐअग्निर्मूर्धा० ॥ धरणीगर्भसंभूतंविद्युत्कांतिसमप्रभम् ॥ कुमा

रंशक्तिहस्तंचमंगलंप्रणमाम्यहम् ॥ श्रीभौमायनमः ॥ अस्मिन्पूगीफलेभौमंआ० ॥ ॐउद्बुध्यध्वं० ॥ प्रियंगुकलिकाश्यामंरूपेणाप्रतिमंबुधम् ॥ सौम्यंसौम्यगुणोपेतंतंबुधंप्रणमाम्यहम् ॥ श्रीबुधायनमः ॥ अस्मिन्पूगीफलेबुधंआ० ॥ ॐबृहस्पतेअ० ॥ देवानांचऋषीणांचगुरुंकांचनसन्निभम् ॥ बुद्धिभूतंत्रिलोकेशंतंनमामिबृहस्पतिम् ॥ श्रीगुरवेनमः ॥ अस्मिन्पूगीफलेगुरुम्आ० ॥ ॐशुक्रःशुशु० ॥ हिमकुंदमृणालाभंदैत्यानांपरमंगुरुम् ॥ सर्वशास्त्रप्रवक्तारंभार्गवंप्रणमाम्यहम् ॥ श्रीशुक्रायनमः ॥ अस्मिन्पूगीफलेशुक्रंआ० ॥ ॐशमग्निरग्नि० ॥नीलांजनसमाभासंरविपुत्रंयमाग्रजम्॥ छायामार्तंडसंभूतंतंनमामिशनैश्चरम् ॥ श्रीशनैश्चरायनमः ॥ अस्मिन्पूगीफलेशनैश्चरंआवा० ॥ ॐकयानश्चि० ॥ अर्धकायंमहावीर्यंचंद्रादित्यविमर्दनम् ॥ सिंहिकागर्भसंभूतंतंराहुंप्रणमाम्यहम् ॥ श्रीराहवेनमः ॥ अस्मिन्पूगीफलेराहुंआवा० ॥ ॐकेतुंकृण्वन्न० ॥ पलाशपुष्पसंकाशंतारकाग्रहमस्तकम् ॥ रौद्रंरौद्रात्मकंघोरंतंकेतुंप्रणमा

म्यहम् ॥ श्रीकेतवेनमः ॥ अस्मिन्पूगीफलेकेतुंआवा० ॥ ॐब्रह्मजज्ञानं० ॥ नमो
रजोजुषेसृष्टौस्थितौसत्वमयायच ॥ तमोमयायसंहारेविश्वरूपायवेधसे ॥ श्रीब्रह्मणेन
मः ॥ अस्मिन्पूगीफलेब्रह्माणंआ० ॥ ॐइदंविष्णु० ॥ शांताकारंभु० ॥ श्रीविष्ण
वेनः ॥ अस्मिन्पूगीफलेविष्णुंआवा० ॥ ॐनमःशंभवाय० ॥ ॐत्र्यंबकंयजा० ॥
रुद्राक्षकंकणलसत्करदंडयुग्मंभालांतरालचितभस्मधृतत्रिपुंड्रं ॥ पंचाक्षरींपरिपठन्वर
मंत्रराजंध्यायेत्सदापशुपतिंशरणंव्रजेहम् ॥ श्रीरुद्रायनमः ॥ अस्मिन्पूगीफलेरुद्रंआ
वाह० ॥ ॐगौरीर्मिमा० ॥ नमोदेव्यैमहादेव्यैशिवायैसततंनमः ॥ नमःप्रकृत्यैभद्रा
यैनियताःप्रणताःस्मताम् ॥ श्रीगौर्यैनमः ॥ अस्मिन्पूगीफलेगौरींआवा० ॥ ॐसक्तु
मिव० ॥ आलयंतेहिकथितंकमलंकमलालये ॥ विमलेकमलेह्यस्मिन्स्थितिंत्वंकृपया
कुरु ॥ श्रीलक्ष्म्यैनमः ॥ अस्मिन्पू०लक्ष्मींआ० ॥ ॐइंद्रंवोविश्वत० ॥ सर्वलोका
धिपंश्रेष्ठंदेवर्षीणांचपालकम् ॥ पूर्वेदिक्पालकंदेवराजंवैस्थापयाम्यहम् ॥ श्रीइंद्रायन

मः ॥ अस्मि०इंद्रंआ० ॥ ॐअग्निंदूतंवृणीमहे० ॥ त्रिपादंमेषवाहंचसप्तहस्तंद्विशीर्षकम् ॥ आग्नेय्यांस्थापयाम्यत्रअग्निपूरुषमुत्तमम् ॥ श्रीअग्नयेनमः ॥ अस्मिन्पू० अग्निंआ० ॥ ॐयमायसोम० ॥ अंतकःसर्वलोकानांधर्मराजइतिश्रुतः ॥ अतस्त्वां स्थापयाम्यत्रदक्षिणस्यांस्थिरोभव ॥ श्रीयमायनमः ॥ अस्मिन्पू०यमंआ० ॥ ॐ मोषुणःपरा० ॥ नैर्ऋत्यांवसतिर्यस्यघोररूपीसदाहियः ॥ निर्ऋतिंस्थापयाम्यत्रनैर्ऋत्यांमंडलेशुभे ॥ श्रीनिर्ऋतयेनमः ॥ अस्मिन्पू०निर्ऋतिंआ० ॥ ॐतत्वायामि० ॥ अपांपतिंपाशधरंयादसामधिपंशुभम् ॥ वरुणंस्थापयाम्यत्रवारुण्यांमंडलेशुभे ॥ श्री वरुणाय० ॥ अ०वरुणंआ० ॥ ॐवायोशतंहरी० ॥ आशुगंस्पर्शबोधंचगंधवाहंसुशीतलम् ॥ मंडलेस्थापयामीहवायव्यांवायुमुत्तमम् ॥ श्रीवायवेन० ॥ अ०वायुं-आ० ॥ ॐआप्यायस्व० ॥ क्षीरोदार्णवसंभूतंलक्ष्मीबंधुंनिशाकरम् ॥ मंडलेस्थापयाम्यत्रसोमंसर्वार्थसिद्धये ॥ श्रीसोमाय० ॥ अस्मिन्पू०सोमंआ० ॥ ॐ[illegible]

॥ ईशानीपालकंश्रेष्ठंसर्वलोकभयंकरप्रभुं ॥ मंडलेस्थापयामीहईशानं[illegible]
॥ श्रीईशानायनमः ॥ अस्मिन्पू०ईशानंआ० ॥ (इतिनवग्रहादिसर्वादेवताआवाह्य
॥ श्रीआदित्याद्यावाहितदेवताभ्योनमः इतिसंकलितनाममंत्रेणध्यानावाहनादिषोड
शोपचारैःपूजयेत् ॥ ॥ अथसत्यनारायणदेवंस्वपुरतस्ताम्रपात्रेसंस्थाप्यपूजयेत् ॥
तद्यथा हस्तेपुष्पंगृहीत्वाध्यानंकुर्यात् ॥) शांताकारं० ॥ ध्यायेत्सत्यंगुणातीतंगुणं
त्रयसमन्वितम् ॥ लोकनाथंत्रिलोकेशंकौस्तुभाभरणंहरिम् ॥ नीलवर्णंपीतवासंश्रीव
त्सपदभूषितम् ॥ गोविंदंगोकुलानंदंब्रह्माद्यैरभिपूजितम् ॥ श्रीसत्यनारायणायनमः
ध्यानम् ॥ ॐसहस्र० ॥ आगच्छदेवदेवेशतेजोराशेजगत्पते ॥ क्रियमाणांमयापूजां
गृहाणसुरसत्तम ॥ श्रीसत्यनारायणायनमः ॥ आवाहनम् ॥ ॐपुरुषए० ॥ नानार
त्नसमायुक्तंकार्तस्वरविभूषितम् ॥ आसनंदेवदेवेशप्रीत्यर्थंप्रतिगृह्यताम् ॥ श्रीसत्य०
आसनार्थेअथतान्समर्पयामि ॥ ॐएतावानस्य० ॥ नारायणनमस्तेस्तुनरकार्णवतार

स.ना.

॥ ५ ॥

क ॥ पाद्यंगृहाणदेवेशममसौख्यंविवर्धय ॥ श्रीसत्य०पाद्यंस० ॥ ॐत्रिपादूर्ध्व० ॥ व्य
क्ताव्यक्तस्वरूपायहृषीकपतयेनमः ॥ मयानिवेदितोभक्त्याअर्घोयंप्रतिगृह्यताम् ॥ श्री
सत्य ०अर्घ्यंस० ॥ ॐतस्माद्वि० ॥ मंदाकिन्यास्तुयद्वारिसर्वपापहरंशुभम् ॥ तदिदं
कल्पितंदेवसम्यगाचम्यतांत्वया ॥ श्रीसत्य०आचमनीयंस० ॥ ॐयत्पुरु० ॥ गंगा
सरस्वतीरेवापयोष्णीनर्मदाजलैः ॥ स्नापितोसिमयादेवअतःशांतिंप्रयच्छमे ॥ श्रीस
त्य० ॥ स्नानं० ॥ ॥ अथपंचामृतस्नानम् ॥ ॐआप्यायस्व० ॥ कामधेनोःसमुद्भूतं
देवर्षिपितृतृप्तिदम् ॥ पयोददामिदेवेशप्रीत्यर्थंप्रतिगृह्यताम् ॥ श्रीसत्य० ॥ पयःस्नानंस०
पयःस्नानानंतरेशुद्धोदकस्नानंस० ॥ सकलपूजार्थेअक्षतान्समर्पयामि ॥ ॐदधिक्रा
व्णो० ॥ चंद्रमंडलसंकाशंसर्वदेवप्रियंदधि ॥ स्नानार्थंतेमयादत्तंप्रीत्यर्थंप्रतिगृह्यताम् ॥
॥ श्रीसत्य० ॥ दधिस्नानंस०दधिस्नानानंतरंशु०सकलपू० ॥ ॐघृतंमिमिक्षे० ॥ घृत
कुंभसमायुक्तेघृतयोनेघृताश्रय ॥ घृतम्[illegible] तद्दास्यामिघृतंस्नाना[illegible]ताम् ॥ श्रीसत्य०

पू.

॥ ५ ॥

॥ घृतस्नानंस० घृतस्नानानंतरंशु० सकल० ॥ ॐमधुवाता० ॥ सर्वौषधिसमुद्भूतंपीयू
षसदृशंमधु ॥ स्नानार्थंतेप्रयच्छामिगृह्यतांपरमेश्वर ॥ श्रीसत्य० ॥ मधुस्नानंस० ॥ म
धुस्नानानंतरंशु० सक० ॥ ॐस्वादुःपव० ॥ इक्षुदंडसमुद्भूतदिव्यशर्करयाह्यहं ॥
स्नापयामिमहाभक्त्याप्रीतोभवसुरेश्वर ॥ श्रीसत्य० ॥ शर्करास्नानंसमर्प० ॥ शर्करास्ना
नानंतरंशु० सक० ॥ ॐकनिक्रद० ॥ तैलेलक्ष्मीर्जलेगंगायतस्तिष्ठतिवैप्रभो ॥ त
न्मांगलिकस्नानार्थंजलतैलेसमर्पये ॥ श्रीसत्य० ॥ मांगलिकस्नानंस० ॥ मांगलिस्ना
नानंतरंशु० सक० ॥ ॐआपोहिष्ठा० ॥ ॐगंधद्वारां० ॥ कर्पूरैलासमायुक्तंसुगंधद्र
व्यसंयुतम् ॥ गंधोदकेनस्नपनंप्रीत्यर्थंप्रतिगृह्यताम् ॥ श्रीसत्य० ॥ गंधोदकस्नानंस
म० गंधोदकस्नानानंतरंशु० ॥ वस्त्रोपवस्त्रार्थेअक्षतान्स० ॥ यज्ञोपवीतार्थेअक्षतान्
स० ॥ विलेपनार्थेचंदनंस० ॥ अलंकरणार्थेअक्ष० ॥ पूजार्थेपुष्पाणिस० ॥ धूपं
स० ॥ दीपंस० ॥ नैवेद्यार्थेपंचामृतशेषनैवेद्यंस० ॥ प्राणाय० ॥ अपानाय० व्याना

य० उदानाय० समानाय० ब्रह्मणे० ॥ नैवेद्यानंतरंआचमनीयम्स० ॥ हस्तप्रक्षालनम्स० ॥ मुखप्रक्षालनंस० ॥ करोद्वर्तनार्थेचंदनंस० ॥ मुखवासार्थेपूगीफलतांबूलंस० ॥ स्वर्णपुष्पदक्षिणांस० ॥ शेषोपचारार्थेनमस्कारंस० ॥ अनेनपूर्वाराधनेन श्रीसत्यनारायणःप्रीयतांनमम ॥(उत्तरेनिर्माल्यंविसृज्य महाभिषेकंकुर्यात्) ॥ ॥ महाभिषेकः ॥ ॥ श्रीसत्य०महाभिषेकस्नानंस० ॥ स्नानानंतरंआचमनीयंस० ॥ ॐ तदस्तुमित्रा० श्रीसत्यनारायणायनमः सुप्रतिष्ठितमस्तु (इतिदेवंपीठमध्येसंस्थाप्य) ॥ ॐतंयज्ञं० ॥ वेदसूक्तसमायुक्तेयज्ञसामसमन्विते ॥ सर्ववर्णप्रदेदेववाससीप्रतिगृह्यताम् ॥ श्रीसत्य० ॥ वस्त्रोपवस्त्रेस० ॥ (तदभावेअक्षतान्स०) ॥ ॐतस्माद्यज्ञा० ॥ ब्रह्मविष्णुमहेशैश्चनिर्मितंब्रह्मसूत्रकम् ॥ यज्ञोपवीतदानेनप्रीयतांकमलापतिः ॥ श्रीसत्य० ॥ यज्ञोपवीतंस० ॥ ॐतस्माद्यज्ञात्सर्वहुतऋचः० ॥ श्रीखंडचंदनंदिव्यंगंधाढ्यंसुमनोहरम् ॥ विलेपनंसुरश्रेष्ठचंदनंप्रतिगृह्यताम् ॥ श्रीसत्य०चंदनंस० ॥ कुंकुम्

त्रताडपत्रंहरिद्राकुंकुमांजनम् ॥ सिंदूरादिप्रदास्यामिसौभाग्यंदेहिमेव्ययम् ॥ श्रीमं
न्महालक्ष्म्यैनमः सौभाग्यद्रव्याणिसमर्पयामि ॥ ॐअहिरिव०॥ ज्योत्स्नापतेनमस्तु
भ्यंनमस्तेविश्वरूपिणे ॥ नानापरिमलद्रव्यंगृहाणपरमेश्वर ॥ श्रीसत्य० ॥ परिमलद्र
व्यंस० ॥ अक्षताःपरमादिव्याःसर्वकामफलप्रदाः ॥ पूजासंरक्षणार्थायईश्वरप्रतिगृह्य
ताम् ॥ श्रीसत्य० ॥ अक्षतान्सम० ॥ ॐतस्मादश्वा० ॥ माल्यादीनिसुगंधीनिमाल
त्यादीनिवैप्रभो ॥ मयाहृतानिपूजार्थंपुष्पाणिप्रतिगृह्यताम् ॥ श्रीसत्य० ॥ पुष्पाणि
स० ॥ (अत्रैवविष्णुसहस्रनामभिःकेशवादिचतुर्विंशतिनामभिर्वातुलसीपत्रार्पणंकुर्या
त् ॥) ॐयत्पुरुषंव्य० ॥ वनस्पतिरसोद्भूतोगंधाढ्योगंधउत्तमः ॥ आघ्रेयःसर्वदेवानां
धूपोयंप्रतिगृह्यताम् ॥ श्रीसत्य० ॥ धूपंसम० ॥ ॐब्राह्मणोस्य० ॥ साज्यंचवर्तिसंयु
क्तंवन्हिनायोजितंमया ॥ दीपंगृहाणदेवेशत्रैलोक्यतिमिरापह ॥ श्रीसत्य० ॥ दीपंस०
॥ ॐचंद्रमाम०॥घृतपक्वंहविष्यान्नंपायसंचसशर्करम् ॥कदलीदुग्धसंयुक्तंनैवेद्यंप्रतिगृह्य

ताम् ॥ श्रीसत्य० ॥ नैवेद्यार्थेसपादभक्ष्यनैवेद्यंस० ॥ अमृतोपस्तरणमसि ॥ प्राणा
य० ॥ अपानाय० ॥ व्यानाय० ॥ उदानाय० ॥ समानाय० ॥ ब्रह्मणे० ॥ मध्ये
प्राशनार्थेपानीयंस० ॥ पुनःप्राणाय० ६ ॥ उत्तरापोशनंस० ॥ हस्तप्रक्षालनंस०
॥ मुखप्रक्षालनंस० ॥ करोद्वर्तनार्थेचंदनंस० ॥ सर्वपापहरंदिव्यंगांगेयंनिर्मलंजलम् ॥
आचमनंमयादत्तंगृह्यतांपुरुषोत्तम ॥ श्रीसत्यना० ॥ आचमनीयंसम० ॥ पूगीफलंम
हद्दिव्यंनागवल्लयादलैर्युतम् ॥ कर्पूरैलासमायुक्तंतांबूलंप्रतिगृह्यताम् ॥ श्रीसत्य० ॥
तांबूलंस० ॥ हिरण्यगर्भगर्भस्थंहेमबीजंविभावसोः ॥ अनंतपुण्यफलदमतःशांतिंप्रय
च्छमे ॥ श्रीसत्य० ॥ दक्षिणांस० ॥ इदंफलंमयादेवस्थापितंपुरतस्तव ॥ तेनमेसुफ
लावाप्तिर्भवेज्जन्मनिजन्मनि ॥ फलेनफलितंसर्वंत्रैलोक्यंसचराचरम् ॥ तस्मात्फलप्र
दानेनसफलाश्चमनोरथाः ॥ श्रीसत्य० ॥ फलार्थेअमुकफलंस ॥ ॐश्रियेजातःश्रिय
आनिरी० ॥ चतुर्वर्तिसमायुक्तंघृतेनचसुपूरितम् ॥ नीराजनेनसंतुष्टोभवत्वयेवजगत्पतिः

॥ श्रीसत्य० ॥ महानीराजनंसम० ॥ ॐनाभ्याआ० ॥ नमोस्त्वनं० ॥ नमःसर्वहि
तार्थायजगदाधारहेतवे ॥ साष्टांगोयंप्रणामस्तेप्रयत्नेनमयाकृतः ॥ श्रीसत्य०॥नमस्का
रंस० ॥ ॐसप्तास्या० ॥ यानिकानिचपापानिजन्मांतरकृतानिच ॥ तानितानिविनश्यं
तुप्रदक्षिणपदेपदे ॥ श्रीसत्य० ॥ प्रदक्षिणांस० ॥ ॐयज्ञेन० ॥ विद्याबुद्धिधनैश्वर्य
पुत्रपौत्रादिसंपदः ॥ पुष्पांजलिप्रदानेनदेहिमेईप्सितंवरम् ॥ श्रीसत्य० ॥ मंत्रपुष्पां
जलिंस० ॥ ॥ अथप्रार्थना ॥ ॥ यन्मयाभक्तियुक्तेनपत्रंपुष्पंफलंजलम् ॥ निवेदितं
चनैवेद्यंतद्गृहाणानुकंपया ॥ १ ॥ मंत्रहीनंक्रियाहीनंभक्तिहीनंजनार्दन ॥ यत्पूजितं
मयादेवपरिपूर्णंतदस्तुमे ॥ २ ॥ अमोघंपुंडरीकाक्षंनृसिंहंदैत्यसूदनम् ॥ हृषीकेशंजग
न्नाथंवागीशंवरदायकम् ॥ ३ ॥ गुणत्रयंगुणातीतंगोविंदंगरुडध्वजम् ॥ जनार्दनंजना
तीतंजानकीवल्लभंहरिम् ॥ ४ ॥ प्रणमामिसदाभक्त्यानारायणमतःपरम् ॥ दुर्गमेवि
षमेघोरेशत्रुभिःपरिपीडिते ॥ ५ ॥ निस्तारयस्वसर्वेषुतथानिष्टफलेषुच ॥ नामान्येता

निसंकीर्त्यईप्सितंफलमाप्नुयात् ॥ ६ ॥ सत्यनारायणंदेवंवंदेहंकामदंप्रभुम् ॥ लीलया विततंविश्वंयेनतस्मैनमोनमः ॥ ७ ॥ रूपंदेहिजयंदेहियशोदेहिद्विषोजहि ॥ पुत्रान्देहिधनंदेहिसर्वान्कामांश्चदेहिमे ॥ ८ ॥ श्रीसत्य० ॥ प्रार्थनापुष्पंस० ॥ अनेनयथाज्ञानेनयत्कृतपूजनेनश्रीसत्यनारायणःप्रीयतांनमम ॥ ॐतत्सद्ब्रह्मार्पणमस्तु ॥ ॥

आरतीसत्यनारायणाची.

(आरती सप्रेम जयजय विठ्ठल या चा०.)

जय जय दीनदयाळा सत्यनारायण देवा ॥ पंचारति ओंवाळूं श्रीपति तुज भक्तीभावा ॥ ध्रु० ॥ विधियुक्त पूजुनी करिती पुराण श्रवण ॥ परिमळद्रव्यांसहित पुष्पमाळा अर्पून ॥ घृतयुक्तशर्करामिश्रित गोधूमचूर्ण ॥ प्रसाद भक्षण करितां प्रसन्न तूं नारायण ॥ जय० ॥ १ ॥ शतानंदविप्रें पूर्वीं व्रत हें आचरिलें॥दरिद्र दवडुनिअंतीं त्यातें मोक्षपदा नेलें॥तैंपासुनि हें व्रत या कलियुगीं सकळां श्रुत झालें ॥ भावार्थें पू-

जितां बहुतां इच्छित लाधलें ॥ जय० ॥ २ ॥ साधूवैश्यें संततिसाठीं तुजला प्रार्थीलें ॥ इच्छित पुरतां मदांध होउनि व्रत न आचरिलें ॥ त्यापापानें पडुनि संकटीं दुःखहि भोगीलें ॥ स्मृति होउनि आचरितां व्रत त्या तुवांचि उद्धरिलें ॥ जय० ॥ ३ ॥ प्रसाद विसरुनि पतिभेटीला कलावती गेली ॥ क्षोभ तुझा होतांचि तयाची नौका बूडाली ॥ अंगध्वजरायासी यापरि दुःखस्थिति आली ॥ मृतवार्ता शतपुत्रांची सत्वर कर्णीं परिसीली ॥ जय० ॥ ४ ॥ पुनरपि पूजुनि प्रसाद ग्रहण करितां तत्क्षणीं ॥ पतिची नौका तरली देखे कलावती नयनीं ॥ अंगध्वजरायासी पुत्र भेटति येऊनी ॥ ऐसा भक्तां पावसि संकटीं तूं चक्रपाणी ॥ ज०॥ ॥ ५ ॥ अगाध महिमा जाणुनि तव व्रत जे जन आचरती ॥ इच्छित पुरविसी त्यांचें देउनि संतति संपत्ती ॥ संहरती भयदुरितें सर्वहि बंधनें तुटती ॥ राजारंकां समान मानुनी पावसि श्रीपती ॥ जय० ॥ ६ ॥ ऐसा तव व्रत महिमा अपार वर्णूं मी कैसा ॥ भक्तिपुरःसर आचरती त्यां पावसि जगदीशा ॥ भक्तांचा कनवाळू कल्पद्रुम तूं सर्वेशा ॥ मोरेश्वरसुत वासुदेव तुज विनवी भवनाशा ॥ जय० ॥ ७ ॥

ॐनमःश्रीगणेशाय ॥ श्रीव्यास ह्मणतात– कोणे एके समयीं नैमिषारण्यांत शौनक आदि करून सर्व ऋषी, सूतें नांवाच्या पौराणिकाला प्रश्न करिते झाले॥१॥ ऋषी ह्मणाले– हे महामुने सूता, कोणतें व्रत किंवा तप

॥ अथकथा ॥ ॥ श्रीव्यासउवाच ॥ एकदानैमिषारण्येऋषयःशौनका- दयः ॥ पप्रच्छुर्मुनयःसर्वेसूतंपौराणिकंखलु ॥ १ ॥ व्रतेनतपसाकिंवा प्राप्यतेवांछितंफलं ॥ तत्सर्वंश्रोतुमिच्छामःकथयस्वमहामुने ॥ २ ॥

केलें असतां इच्छित फल प्राप्त होईल तें ऐकण्याची आमची इच्छा आहे. तर तें सर्व कृपा करून सांगा ॥ २ ॥

---

१ हिमालयाच्या उतरणीपासून बऱ्याच अंतरावर हें नैमिषनांवाचें अरण्य आहे. यास हें नांव पडण्याचें कारण. वराहपुराणांत अशी कथा आहे कीं, एके समयीं दानवांनीं पीडित गौरमुखऋषि तपश्चर्येस निवांत व पवित्र स्थान पाहिजे ह्मणून श्रीविष्णूकडे गेला, तेव्हां श्रीविष्णूनें सर्व दानव क्षणांत मारून गौरमुखमुनीस सांगितलें कीं, मीं हें दानवांचेंसैन्य या अरण्यांत निमिषमात्रांत मारिलें ह्मणून या अरण्याचें नांव नैमिष असें पडून पुढें हें विशेषतः ब्राह्मणांस तपश्चर्येस अत्यंत योग्य व पवित्र असें होईल. आतां याच अरण्यास नैमिश असेंहि जें ह्मणतात त्याचें कारण. वायुपुराणांत अशी कथा आहे कीं, सर्व ऋषी एकवेळ ब्रह्मदेवाकडे जाऊन त्यांनीं तपश्चर्या करण्याला उत्तम स्थान कोणतें ह्मणून त्याला प्रश्न केला, तेव्हां ब्रह्मदेवानें अंमळ विचार करून लगेच एक मनोमय चक्र उत्पन्न केलें, आणि ऋषींनां ह्मणाला, हें चक्र मी सोडतों. याची गति ज्या ठिकाणीं कुंठित होईल तोच प्रदेश तपश्चर्या करण्याला चांग—

हा प्रश्न ऐकून सूत ह्मणाला, ऋषी हो, तुह्मीं जो प्रश्न केला हाच पूर्वी देवर्षि नारद यानें भगवान् लक्ष्मीपति विष्णु याला केला होता, तेव्हां विष्णूनें नारदाला जें सांगितलें तेंच मी तुह्माला सांगतों. तें अंतःकरण स्वस्थ करून ऐका॥३॥कोणी एका कालीं जो नेहमी योगधारण करणारा नारद तो केवळ लोकांवर अनुग्रह

॥ सूतउवाच ॥ ॥ नारदेनैवसंपृष्टोभगवान्कमलापतिः ॥ सुरर्षयेय थैवाहतच्छृणुध्वंसमाहिताः ॥ ३ ॥ एकदानारदोयोगीपरानुग्रह कांक्षया ॥ पर्यटन्विविधाँल्लोकान्मर्त्यलोकमुपागतः ॥ ४ ॥

करावा ह्याच इच्छेनें स्वर्गादि अनेक लोकांत संचार करीत होत्साता प्रत्येक ठिकाणीं तेथील लोकांची स्थिति कशी आहे ती पहात पहात या मृत्युलोकांत आला ॥४॥

ला असें समजा. असें बोलून, ब्रह्मदेवानें तें चक्र सोडलें. व ऋषि त्याच्या मागून निघाले. तें चक्र या ठिकाणीं कुंठित झालें. संस्कृतांत चक्राच्या धारेला नेमि ह्मणतात, ती येथें निर्वेग झाली ह्मणून या प्रदेशाला नैमिश असें नांव ठेवून ऋषि तेथें तपश्चर्येला बसले.

२ सूत हें पुराणवक्त्याचें नांव आहे. आणि ब्राह्मणीस्त्रीचे ठायीं क्षत्रियापासून जो पुत्र उत्पन्न होतो त्यालाही सूत असें ह्मणतात. परंतु हा सूत तसा संकरजातीय नसून याचें जन्म पवित्र आहे. हा रोमहर्षणाचापुत्र याचें नांव उग्रश्रवा. हा भगवान् व्यासाच्या पट्टशिष्यांपैकीं मुख्य होय. व्यासानें जीं पुराणें केलीं तीं सर्व यालाच शिकविलीं होतीं, व हा तीं ऋषींस सांगत असे.

नंतर या लोकीं नारदानें लक्षपूर्वक पाहिलें, तों सर्व मनुष्यें अनेक प्रकारच्या क्लेशांनीं पीडित झालीं आहेत. ब्राह्मण, क्षत्रिय, वैश्य इत्यादि अनेक जातींत उत्पन्न होऊन आपापल्या पूर्वकर्मानें क्लेश भोगीत आहेत; असें पाहून नारदाला त्यांची फार दया आली ॥ ५ ॥ आणि कोणता उपाय केला असतां ह्या प्राण्यांच्या दुःखाची खात्रीपूर्वक शांति होईल; असा विचार त्याच्या मनांत आला, पण तो उपाय सुचेना, तेव्हां

ततोदृष्ट्वाजनान्सर्वान्नानाक्लेशसमन्वितान् ॥ नानायोनिसमुत्पन्नान्क्लिश्यमानान्स्वकर्मभिः ॥ ५ ॥ केनोपायेनचैतेषांदुःखनाशोभवेद्ध्रुवं ॥ इतिसंचिंत्यमनसाविष्णुलोकंगतस्तदा ॥६॥ तत्रनारायणंदेवंशुक्लवर्णंचतुर्भुजं ॥ शंखचक्रगदापद्मवनमालाविभूषितं॥७॥

जगाचें पालन करणाऱ्या विष्णूलाच जाऊन विचारावें ह्मणून तो नारद वैकुंठलोकाला गेला ॥ ६ ॥ तेथें भगवान् नारायण त्याच्या दृष्टीस पडला. तो मोठा प्रकाशमान् गौरवर्ण व चारी हातांत शंख, चक्र, गदा आणि पद्म हीं धारण केलीं असून वनमालेनें (पायांपर्यंत लोंबणाऱ्या मालेनें) शोभायमान आहे ॥ ७ ॥

---

१ सत्व, रज आणि तम असे मायेचे तीन गुण आहेत. व त्यांचा पांढरा, पिंवळा आणि काळा वर्ण आहे असें वर्णन केलें आहे. विष्णु हा सत्वगुणाची उपाधि धारण करतो ह्मणन त्याचा वर्ण पांढरा होता असें समजावें

असा जो सर्वदेवतांचा ईश भगवान् विष्णु त्याला पाहून नारदऋषि त्याची स्तुति करण्याला आरंभ करता झाला. नारद ह्मणाला, 'वाणी आणि मन यांच्या पलीकडे ज्याचें रूप आहे व ज्याच्या शक्ती अनंत आहेत ॥८॥ आदि, मध्य आणि अंत ज्याला नाहींत, स्वतः निर्गुण असून गुणांचा चालक, सर्व प्राणिमात्रांच्या

दृष्ट्वातंदेवदेवेशंस्तोतुंसमुपचक्रमे ॥ नारदउ०॥ नमोवाङ्मनसातीतरूपायानंतशक्तये ॥ ८ ॥ आदिमध्यांतहीनायनिर्गुणायगुणात्मने ॥ सर्वेषामादिभूतायभक्तानामार्तिनाशिने ॥९॥ श्रुत्वास्तोत्रंततोविष्णुर्नारदंप्रत्यभाषत ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ किमर्थमागतोसित्वंकिंतेमनसिवर्तते ॥ १० ॥

प्रथम असणारा, आणि भक्तांची पीडा नाश करणारा, अशा हे भगवंता, तुला नमस्कार असो ॥९॥ याप्रमाणें नारदानें केलेलें स्तोत्र ऐकून भगवान् नारदाला ह्मणाले, नारदा, तूं निष्कारण कधीं यावयाचा नाहींस यावेळीं आला आहेस तो कांहीं तरी कार्य योजून आला असशील, तर कशाकरितां आलास व तुझ्या मनांत काय आहे तें सांग ॥ १० ॥

हे महाभागा, तुला जें काय विचारावयाचें असेल तें खुशाल विचार; मी सर्व तुला सांगतों. भगवंताचें वाक्य ऐकून नारद ह्मणाला, मी फिरत फिरत मनुष्यलोकांत गेलों होतों, तेथें प्राणिमात्रांची स्थिति कशी आहे ती पाहिली, तों ते अनेक दुःखांनीं युक्त आहेत. अनेक योनींत जन्म धारण करून आपल्या पापक-

कथयस्वमहाभागतत्सर्वंकथयामितें ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ मर्त्यलोकेजनाःसर्वे नानाक्लेशसमन्विताः ॥ नानायोनिसमुत्पन्नाःपच्यंतेपापकर्मभिः ॥ ११ ॥ तत्कथंशमयेन्नाथलघूपायेनतद्वद॥श्रोतुमिच्छामितत्सर्वंकृपास्तियदितेमयि ॥१२॥ श्रीभगवानुवाच ॥ साधुपृष्टंत्वयावत्सलोकानुग्रहकांक्षया ॥ यत्कृत्वामुच्यतेमोहा त्तच्छृणुष्ववदामिते ॥ १३ ॥

र्मांनीं दुःखाग्नींत भाजताहेत ॥ ११ ॥ तेव्हां हे नाथा, लहानसा कोणता उपाय केल्यानें त्यांच्या दुःखाची शांति होईल, असा कांहीं उपाय सांगा. जर माझ्यावर आपली कृपा असेल तर त्यांचें दुःख निवारण हो-ण्यासारखा अगदीं सुलभ उपाय सांगा, मी तें सर्व ऐकण्याची इच्छा करीत आहें ॥१२॥ नारदाचा प्रश्न ऐ-कून भगवान् ह्मणाले, वत्सा नारदा, त्वां चांगला प्रश्न केलास. लोकांवर अनुग्रह करण्याची तुझी इच्छा

आहे; तर जो उपाय केल्यानें प्राणिमात्र दुःखापासून मुक्त होतील तो मी तुला सांगतो ऐक॥१३॥ एक मोठें पुण्यकारक व्रत आहे तें स्वर्ग व मृत्युलोक यांत मुळींच कोणाला माहीत नाहीं. तुझ्यावर माझा स्नेह आहे ह्मणून मी यावेळीं तें प्रकट करतों ॥ १४ ॥ सत्यनारायणनांवाच्या देवाचें असें व्रत आहे कीं, जें यथा-

व्रतमस्तिमहत्पुण्यंस्वर्गेमर्त्येचदुर्लभं॥तवस्नेहान्मयावत्सप्रकाशःक्रियतेऽधुना॥१४॥ सत्यनारायणस्यैवंव्रतंसम्यग्विधानतः॥ कृत्वासद्यः सुखं भुक्त्वापरत्रमोक्षप्राप्नुयात् ॥ १५ ॥ तच्छ्रुत्वाभगवद्वाक्यंनारदोमुनिरब्रवीत् ॥ नारद० ॥ किंफलंकिंविधानंचकृतंकेनैवतद्व्रतम् ॥ १६ ॥ तत्सर्वंविस्तराद्ब्रूहिकदाकार्यंहितद्व्रतम् ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ दुःखशोकादिशमनंधनधान्यप्रवर्द्धनम् ॥ १७॥

विधि भक्तिपूर्वक केलें असतां, तत्काल इहलोकीं सुखाची प्राप्ति होऊन देहांतीं मोक्षहि मिळेल॥ १५ ॥ हें भगवंताचें वाक्य ऐकून नारदऋषि पुनः ह्मणाला, सत्यनारायणाचें व्रत आहे असें आपण सांगितलें, पण त्याचें फळ काय ? तें करावें कसें ? व पूर्वीं कोणी केलें होतें? ह्मणजे त्याचा अनुभव कोणास कसा आला ॥१६॥तें सर्व विस्तारपूर्वक सांगा. आणि तें व्रत केव्हां करावें तेंही सांगा. असा नारदाचा प्रश्न ऐकून

भगवान् ह्मणाले, नारदा, दुःख व शोक इत्यादिकांचा परिहार करणारें धनधान्यादिकांची वृद्धि करणारें॥ १७॥
स्त्रियांचें सौभाग्य वाढविणारें, संतति देणारें आणि सर्वत्र विजय देणारें असें तें व्रत आहे. हें मी तुला त्याचें
फळ सांगितलें. त्याला इतर व्रतांप्रमाणें कालनियम नाहीं. मनुष्याचें ज्या कोणत्याही दिवशीं भक्तिश्रद्धा-
युक्त अंतःकरण होईल त्या दिवशीं त्यानें ॥ १८ ॥ सत्यनारायणदेवाची प्रदोषकाळीं पूजा करावी

सौभाग्यसंततिकरंसर्वत्र विजयप्रदं ॥ यस्मिन्कस्मिन्दिनेमर्त्योभक्तिश्रद्धासमन्वितः १८
सत्यनारायणंदेवंयजेच्चैवनिशामुखे ॥ ब्राह्मणैर्बांधवैश्चैवसहितोधर्मतत्परः ॥ १९ ॥ नै-
वेद्यंभक्तितोदद्यात्सपादंभक्ष्यमुत्तमं ॥ रंभाफलंघृतंक्षीरंगोधूमस्यचचूर्णकम् ॥ २० ॥

“हें व्रत मुख्यत्वें पुण्यकारक नदीच्या कांठीं मंडप वगैरे देऊन तेथें करावें. अथवा पवित्र देवालयांत अ-
थवा रम्य व पवित्र अशा कोणत्याही दुसऱ्या ठिकाणीं करावें. तसें करण्यास अनुकूलता नसेलच तर
मात्र आपल्या घरीं करावें.” पूजेच्या वेळीं विद्वान् ब्राह्मण, आपले आप्त, इष्टमित्र यांना सन्निध घ्यावें. अं-
तःकरण केवळ धर्मविषयीं तत्पर असावें. ॥ १९ ॥ याप्रमाणें सत्यनारायणाची पूजा करून त्याला भक्ति-

पूर्वक नैवेद्य सपाद (सवाईमानानें) अर्पण करावा, त्यांत सर्व पदार्थ सपाद ह्मणजे सवाईमानानें असावेत ते हे कीं, केळें, तूप, दूध, आणि गव्हांचा रवा. कदाचित् गव्हांचा रवा न मिळाला तर तांदुळांचा रवा घ्यावा व साखर घ्यावी. साखर न मिळेल तर गूळ घ्यावा. याप्रमाणें हे सर्व पदार्थ सवाईमानानें एकत्र करून त्यांचा पाक करून त्याचा नैवेद्य सत्यनारायणदेवाला दाखवावा. ॥ २१ ॥ नंतर

अभावेशालिचूर्णंवाशर्कराचगुडस्तथा ॥ सपादंसर्वभक्ष्याणिचैकीकृत्यनिवेदयेत्. ॥२१॥ विप्रायदक्षिणांदद्यात्कथांश्रुत्वाजनैःसह ॥ ततश्चबंधुभिःसार्द्धंविप्रांश्चप्रतिभोजयेत् ॥ २२ ॥ सपादंभक्षयेद्भक्त्यानृत्यगीतादिकंचरेत् ॥ ततश्चस्वगृहंगच्छेत्सत्यनारायणंस्मरन् ॥ २३ ॥

यथासांग पूजा समाप्त करून ब्राह्मणांला दक्षिणा द्यावी, व आप्त इष्टमित्रादिकांसह कथा श्रवण करावी. नंतर आपल्या आप्तांसह ब्राह्मणांला भोजन द्यावें. ॥ २२ ॥ व सर्वांनां तीर्थ, प्रसाद देऊन आपणही सपाद भक्षण करावा. ती रात्र ईश्वरपर गायन, नृत्य, वाद्यें वाजविणें इत्यादिकांनीं घालवावी. आणि प्रा-

१ येथें सपाद असें सांगीतलें आहे, यांत कांहीं विशेष हेतु असला पाहिजे. सामान्यतः कोणताही पदार्थ वाढत्या स्थितींत अस-

तःकाळीं मोठ्या आनंदानें सत्यनारायणाचें स्मरण करीत आपल्या घरीं जावें. ॥ २३ ॥ याप्रमाणें हें व्रत भक्तिपूर्वक केलें असतां, मनुष्यमात्राचे इच्छितमनोरथ खचीत सिद्ध होतील. हें व्रत कृत, त्रेता, द्वापार आणि कलि या चारही युगांत करण्याला योग्य असून, तें कर्त्याचे मनोरथ पूर्ण करील. कलियुगांत विशेषतः मनोरथ सिद्ध करून देणारा लहान व सुलभ असा हाच एक उपाय आहे. ॥ २ ॥ इति श्रीरेवाखंड

एवंकृतेमनुष्याणांवांछासिद्धिर्भवेद्ध्रुवं ॥ विशेषतःकलियुगेलघूपायोस्तिभूतले ॥
॥ २४ ॥ इतिश्रीस्कंदपुराणेरेवाखंडेसत्यनारायणकथायांप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥
॥ सूतउ० ॥ अथान्यत्संप्रवक्ष्यामिकृतंयेनपुराद्विज ॥ कश्चित्काशीपुरेरम्येह्यासी-द्विप्रोऽतिनिर्द्धनः ॥ १ ॥

सत्यनारायण कथायां महाराष्ट्रविवृतौ प्रथमोऽध्यायः ॥१॥ ॥श्रीः "याप्रमाणें नारदाला भगवान् विष्णूनें लोकांच्या दुःखाचें निवारण करण्याचा सुलभ उपाय जें सत्यनारायणाचें व्रत तें सांगितलें व त्याचें विधानही

णें हें शुभ असें मानलें आहे. कोणाला आशिर्वाद द्यावयाचा झाला तर "साग्रं वर्षं शतं जीव" ह्मणजे सव्वाशें वर्षें वांच असें ह्मणतात. यावरून वाढतें प्रमाण विशेष मंगलकारक आहे, ह्मणून सव्वा हें प्रमाण घेतलें आहे.

सांगितलें. आतां हें व्रत पूर्वीं कोणीं केलें होतें तें सांगावें असें नारदानें भगवान् विष्णूला विचारलें होतें, त्याप्रमाणें विष्णूनें त्याला जी कथा सांगितली होती, तीच सूत शौनकादिऋषींना सांगतो आहे. सूत ह्मणाला, ऋषीहो, व्रत व त्याचें विधान तर तुह्मीं ऐकिलेंच आतां तें पूर्वीं कोणीं केलें होतें तें सांगतों. काशीनांवाच्या प्रसिद्ध नगरींत एक ब्राह्मण अतिशय दरिद्री होता. त्याला पोटाला अन्न

क्षुत्तृड्भ्यांव्याकुलोभूत्वानित्यंबभ्रामभूतले ॥
दुःखितंब्राह्मणंदृष्ट्वाभगवान्ब्राह्मणप्रियः ॥ २ ॥

देखील मिळत नव्हतें. ॥ १ ॥ प्रतिदिवशीं तो भुकेनें आणि तान्हेनें व्याकुळ होत्साता घरोघर भिक्षा मागत फिरे, तरी दुर्दैवानें त्याला पोट भरेल इतकी भिक्षा देखील मिळत नसे. एकेदिवशीं तो भिक्षा मागत

---

१ जसें औषध रोगाचा परिहार करतें, तशींच व्रतें वगैरे कर्में दुःखांचा परिहार करतात, तेव्हां हीं एकप्रकारचीं औषधेंच आहेत. औषधाविषयीं— जसें त्या अमक्या मनुष्यानें अमक्या विकारावर अमुक औषध घेतलें होतें त्यानें त्याचा तो विकार दूर झाला, असें समजलें ह्मणजे तें घेण्याविषयीं दुसऱ्या लोकांची विशेष प्रवृत्ति होते, तसेंच व्रतरूपी औषध कोणीं केलें व त्याला कसा गुण आला, हें समजलें ह्मणजे लोकांची विशेष श्रद्धा बसेल, ह्मणून ही कथा पुढें सांगितली आहे. नाहीं तर व्रताचें विधान सांगितलें तेवढ्यानेंच पूर्णता झाली; पुढें ती कथा सांगण्याचे कांहीं कारण नव्हतें.

फिरत असतां, आपल्या स्थितीचा विचार करून फार दुःखित झाला व त्याला आपल्या जिवाचा अतिशय कंटाळा आला अशावेळीं वैतागलेल्या त्या ब्राह्मणावर अनुग्रह करावा ह्मणून, ज्याला ब्राह्मण फार प्रिय आहेत असा जो भगवान् सत्यनारायण तो ॥ २ ॥ वृद्ध ब्राह्मणाचें रूप धारण करून त्या ब्राह्मणाजवळ प्रकट होऊन आदरपूर्वक त्याला प्रश्न करिता झाला. वृद्धब्राह्मणरूपी सत्यनारायण ह्मणाला,

वृद्धब्राह्मणरूपस्तंपप्रच्छद्विजमादरात् ॥ किमर्थंभ्रमसेविप्रमहींनित्यंसुदुःखितः ॥ ॥ ३ ॥ तत्सर्वंश्रोतुमिच्छामिकथ्यतांद्विजसत्तम ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ब्राह्मणोऽतिदरिद्रोऽहंभिक्षार्थंवैभ्रमेमहीम् ॥ ४ ॥ उपायंयदिजानासिकृपयाकथयप्रभो ॥ वृद्धब्राह्मणउवाच ॥ सत्यनारायणोविष्णुर्वांच्छितार्थफलप्रदः ॥ ५ ॥

हे विप्रा, तूं प्रतिदिवशीं अत्यंत दुःखित होत्साता ह्या पृथ्वीवर कां फिरत असतोस? ॥ ३ ॥ त्याचें सर्व कारण ऐकावें अशी माझी इच्छा आहे, तर हे द्विजश्रेष्ठा, काय असेल तें सांग. हा प्रश्न ऐकून ब्राह्मण ह्मणाला, महाराज, काय विचारितां ? मी अत्यंत दरिद्री असा ब्राह्मण आहें. भिक्षेकरितां पृथ्वीवर संचार करतों, पण पोटभर भिक्षा देखील मिळत नाहीं, यामुळें फार दुःखी झालों आहें ॥ ४ ॥ आतां ह्या दुःखांतून मुक्त होण्याविषयीं कांहीं उपाय असला, तर हे प्रभो, मला कृपा करून सांगा. हें ऐकून वृद्ध-

ब्राह्मणरूपी सत्यनारायण ह्मणाला, ब्राह्मणा, भगवान् सत्यनारायण हा इच्छितकामना पूर्ण करून उत्तम फल देणारा आहे. ॥ ५ ॥ त्याची तूं पूजा कर. त्याचें व्रत उत्तम प्रकारें कर. तें व्रत केलें असतां मनुष्य सर्वदुःखांपासून मुक्त होतो. ॥ ६ ॥ वृद्धब्राह्मणरूपी सत्यनारायणाचें हें वाक्य ऐकून तो दरिद्री ब्राह्मण मोठा उपकारी होऊन त्यानें त्याचे पाय धरिले आणि सत्यनारायणाच्या व्रताचें विधान सांगण्याविषयीं

तस्यत्वंपूजनंविप्रकुरुष्वव्रतमुत्तमम् ॥ यत्कृत्वासर्वदुःखेभ्योमुक्तोभवतिमानवः ॥ ॥ ६ ॥ विधानंचव्रतस्यापिविप्रायाभाष्ययत्नतः ॥ सत्यनारायणोवृद्धस्तत्रैवांतरधीयत ॥ ७ ॥ तद्व्रतंसंकरिष्यामियदुक्तंब्राह्मणेनवै ॥ इतिसंचिंत्यविप्रोसौरात्रौनिद्रां नलब्धवान् ॥ ८ ॥

प्रार्थना केली. तेव्हां भगवान् सत्यनारायणानें त्याला तें व्रत कसें करावयाचें त्याचा विधी सांगून तो वृद्धब्राह्मणरूपी भगवान् तेथेंच गुप्त झाला. ॥ ७ ॥ याप्रमाणें त्या दरिद्री ब्राह्मणानें सत्यनारायणव्रताचें विधान व त्याची फलश्रुति ऐकिली, तेव्हां त्यानें तें व्रत करावयाचें असा मनांत संकल्प करून, तो फिरत फिरत आपल्या राहण्याच्या ठिकाणीं गेला. त्याला तें व्रत करण्याची इतकी उत्कंठा लागली होती

कीं, त्या रात्रींत त्याला मुळींच झोंप लागली नाहीं. केंव्हां उजाडेल आणि केंव्हां मी तें व्रत करीन असें त्याला झालें होतें. ॥ ८ ॥ शेवटीं एकदांचें उजाडलें, तसा तो ब्राह्मण आज सत्यनारायणाचें व्रत करावयाचें असा संकल्प करून भिक्षेला निघाला. ॥ ९ ॥ प्रतिदिवशीं त्याला पोटभर भिक्षामिळण्याची पंचाईत पडे; पणत्या दिवशीं तो ज्या ज्या घरीं भिक्षेला गेला त्या त्या घरीं त्याला आदरपूर्वक पुष्कळ

ततःप्रातःसमुत्थायसत्यनारायणव्रतम् ॥ करिष्यइतिसंकल्प्यभिक्षार्थमगमद्द्विजः ॥ ॥ ९ ॥ तस्मिन्नेवदिनेविप्रःप्रचुरंद्रव्यमाप्तवान् ॥ तेनैवबंधुभिःसार्द्धंसत्यस्यव्रतमाचरत् ॥ १० ॥ सर्वदुःखविनिर्मुक्तःसर्वसंपत्समन्वितः ॥ बभूवसद्विजश्रेष्ठोव्रतस्यास्यप्रभावतः ॥ ११ ॥

भिक्षा मिळाली तेव्हां त्यानें भिक्षेचें द्रव्य तें घेऊन त्याचदिवशीं आपल्या आप्त, इष्टमित्रांला बोलावून भक्तिपूर्वक यथाविधि सत्यनारायणाचें व्रत केलें. ॥ १० ॥ नंतर त्या व्रताच्या प्रभावानें तो सर्व दुःखांपासून मुक्त झाला. व सर्वप्रकारचें ऐश्वर्य त्याच्या घरीं भरलें. याप्रमाणें ज्याला प्रतिदिवशीं पोटभरण्याची काळजी पडत होती, तो ब्राह्मण सत्यनारायणाच्या कृपेनें मोठा श्रीमंत होऊन प्रतिष्ठित झाला.॥११॥

त्या दिवसापासून तो प्रतिमहिन्यास पौर्णिमेचे दिवशीं सत्यनारायणाचें व्रत करीत असे. याप्रमाणें तो द्विजोत्तम आमरणपर्यंत प्रतिमासीं व्रत करीतअसे ह्मणून त्या व्रताच्या प्रभावानें इहलोकीं अत्यंत सुखाचा उपभोग घेऊन, ॥ १२ ॥ सर्व पापांपासून मुक्त होत्साता अंतीं दुर्लभ अशा मोक्षाला प्राप्त झाला. सूत

ततःप्रभृतिकालंचमासिमासिव्रतंकृतं॥एवंनारायणस्येदंव्रतंकृत्वाद्विजोत्तमः ॥१२॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोदुर्लभंमोक्षमाप्तवान् ॥ व्रतमस्ययदाविप्रपृथिव्यांसंकरिष्यति ॥ ॥ १३ ॥ तदैवसर्वदुःखंचमनुजस्यविनश्यति ॥ एवंनारायणेनोक्तंनारदायमहात्मेन ॥ मयातत्कथितंविप्राःकिमन्यत्कथयामिवः ॥ १४ ॥ ऋषयऊचुः ॥ तस्माद्विप्राच्छ्रुतंकेनपृथिव्यांचरितंमुने॥तत्सर्वंश्रोतुमिच्छामःश्रद्धास्माकंप्रजायते ॥१५॥

ह्मणाला, हे ब्राह्मणहो, हें सत्यनारायणाचें व्रत ह्या पृथ्वीवर जेव्हां सर्व लोक करूं लागतील ॥ १३ ॥ तेव्हांच मनुष्य मात्राचें सर्व दुःख नष्ट होऊन ते सुखाला प्राप्त होतील. याप्रमाणें भगवान् नारायणानें महात्मा नारदमुनि याला जें व्रत सांगितलें, तेंच हे ब्राह्मणहो, मीं तुह्माला निवेदन केलें आहे. आतां आणखीं काय ऐकण्याची तुमची इच्छा आहे तें सांगा. ॥ १४ ॥ याप्रमाणें सूताचें भाषण ऐकून शौनकादिकऋषि ह्मणाले,

सूता, काशीपुरींत ज्या ब्राह्मणाला स्वयमेव सत्यनारायणदेवानें या व्रताचा उपदेश केला, त्या ब्राह्मणापासून या पृथ्वीवर हें व्रत कोणी ऐकिलें व त्या प्रमाणें केलें तें सर्व ऐकण्याची आह्मास श्रद्धापूर्वक इच्छा झाली आहे. ॥ १५ ॥ याप्रमाणें ऋषींचा प्रश्न ऐकून सूत ह्मणाला, मुनीहो, त्या ब्राह्मणापासून ऐकून घेऊन हें व्रत पृथ्वीवर कोणी केलें, तें सर्व मी तुह्मांला सांगतों. श्रवण करा. एकेसमयीं तो ब्राह्मण, आपल्या

॥ सूतउवाच ॥ शृणुध्वंमुनयःसर्वेव्रतंयेनकृतंभुवि ॥ एकदासद्विजवरोयथाविभवविस्तरैः ॥ १६ ॥ बंधुभिःस्वजनैःसार्द्धंव्रतंकर्तुंसमुद्यतः ॥ एतस्मिन्नंतरेकालेकाष्ठक्रेतासमागमत् ॥ १७ ॥ बहिःकाष्ठंचसंस्थाप्यविप्रस्यगृहमाययौ ॥ तृष्णयापीडितात्माचदृष्ट्वाविप्रंकृतव्रतं ॥ १८ ॥

ऐश्वर्यानुरूप व्रत करायला प्रवृत्त झाला होता. ॥ १६ ॥ आप्त, इष्टमित्र यांसहवर्तमान त्यानें मोठ्या आनंदानें व्रताला आरंभ केला. इतक्यांत एक लांकडें विकणारा गरीब मनुष्य डोक्यावर लांकडाची मोळी घेऊन तेथें प्राप्त झाला. ॥ १७ ॥ तों त्याला बहुत तहान लागली ह्मणून त्याणें आपल्या डोक्यावरची मोळी उतरून दरवाज्याचा बाहेर भिंतीला टेंकून ठेवून आपण पाणी पिण्याकरितां त्या ब्राह्मणाच्या घरीं गेला तों

तो ब्राह्मण व्रत करायला बसला आहे असें पाहून ॥ १८ ॥ तो लांकडें विकणारा त्या ब्राह्मणाला मोठ्या नम्रतेनें नस्मकार करून, ह्मणाला, भटजीमहाराज, आपण हें काय करीत आहां? आणि हें केलें तर यापासून काय फल प्राप्त होतें तें कृपा करून विस्तारपूर्वक मला सांगा. ॥ १९ ॥ असा त्या लांकडें-विकणाराचा प्रश्न ऐकून तो ब्राह्मण ह्मणाला, अरे, सर्व इच्छितफलदेणारें असें हें सत्यनारायणाचें व्रत

प्रणिपत्यद्विजंप्राहकिमिदंक्रियतेत्वया ॥ कृतेकिंफलमाप्नोतिविस्तराद्वदमेप्रभो॥१९॥
॥ विप्रउवाच ॥ सत्यनारायणस्येदंव्रतंसर्वेप्सितप्रदं ॥ तस्यप्रसादान्मेसर्वंधनधान्या
दिकंमहत् ॥ २० ॥ तस्मादेतद्व्रतंज्ञात्वाकाष्ठक्रेतातिहर्षितः ॥ पपौजलंप्रसादंचभु
क्त्वासनगरंययौ ॥ २१ ॥

मी करीत आहें. पूर्वीं मी किती दरिद्री होतों तें तुला ठाउक नाहीं काय? आज जें हें मोठें एश्वर्य तुला दिसतें आहे, हें सारें ह्या सत्यनारायणाच्या प्रसादानें प्राप्त झालें आहे. ॥ २० ॥ याप्रमाणें त्या ब्राह्मणाचें वचन ऐकून मोळीविक्याच्या मनाची खात्री झाली. व केवळ व्रताच्या प्रभावानेंच एवढें मोठें एश्वर्य प्राप्त होतें हें ऐकून त्याला अत्यंत हर्ष झाला. नंतर त्या ब्राह्मणापासून पाणी मागून घेऊन प्याला, आणि

स्वस्थपणें त्यानें त्या व्रताचा सर्वप्रकार लक्षपूर्वक पाहिला, भक्तिपूर्वक कथा ऐकिली व प्रसाद भक्षण केला. आणि नंतर त्या ब्राह्मणाचा निरोप घेऊन शहरांत लांकडें विकण्याकरितां निघून गेला. ॥ २१ ॥ तो लांकडेंविकणारा अर्थात् अतिशय दरिद्रीच होता. त्याच्या जवळ द्रव्य कोठलें असणार ? तरी सत्यनारायणदेवाच्या चरणाचें मनांत चिंतन करून त्यानें असा विचार केला कीं, आज ही मोळी विकून जें

सत्यनारायणंदेवंमनसाइत्यचिंतयत् ॥ काष्ठंविक्रयतोग्रामेप्राप्यतेचाद्ययद्धनं॥२२॥
तेनैवसत्यदेवस्यकरिष्येव्रतमुत्तमम् ॥ इतिसंचिंत्यमनसाकाष्ठंकृत्वातुमस्तके॥२३॥
जगामनगरेरम्येधनिनांयत्रसंस्थितिः ॥ तद्दिनेकाष्ठमूल्यंचद्विगुणंप्राप्तवानसौ॥२४॥
ततःप्रसन्नहृदयःसुपक्वंकदलीफलं ॥ शर्कराघृतदुग्धेचगोधूमस्यचचूर्णकं ॥ २५ ॥

कांहीं द्रव्य प्राप्त होईल, ॥ २२ ॥ तेवढें खर्च करून मी सत्यनारायणाचें उत्तम व्रत करीन. याप्रमाणें संकल्प करून मस्तकावर लांकडांचा भारा घेऊन, ॥ २३ ॥ मोठे मोठे श्रीमान् लोक ज्या आळींत रहात होते तेथें गेला. सत्यनारायणाच्या कृपेनें त्यादिवशीं त्याला नित्यापेक्षां त्या मोळीची किंमत दुप्पट आली. ॥ २४ ॥ तेव्हां तो त्या पैशांचें बाजारांतून पिकलेलीं केळीं, साखर, तूप, दूध, कणीक, ॥ २५॥

हें सर्व सामान घेऊन आपल्या घरीं गेला, आणि ते सर्व पदार्थ सव्वापटीनें एकत्र करून त्याचा नैवेद्य तयार केला. आपल्या आप्त, इष्टमित्रांला बोलावून त्यांसहवर्तमान यथाविधी भक्तिपूर्वक त्यानें तें व्रत केलें. ॥ २६ ॥ नंतर त्या व्रताच्या प्रभावानें त्याला पुष्कळ द्रव्य व संततीही प्राप्त झाली आणि इह-

कृत्वैकत्रसपादंचगृहीत्वास्वगृहेययौ ॥ ततोबंधून्समाहूयचकारविधिनाव्रतं॥२६॥
तद्व्रतस्यप्रभावेणधनपुत्रान्वितोऽभवत् ॥ इहलोकेसुखंभुक्त्वाचांतेसत्यपुरंययौ ॥
॥ २७ ॥ इतिसत्यनारायणकथायांद्वितीयोध्यायः ॥ २ ॥ ॥ सूतउ० ॥ पुनरग्रे
प्रवक्ष्यामिशृणुध्वंमुनिसत्तमाः ॥ पुराचोल्कामुखोनामनृपश्चासीन्महीपतिः ॥१॥
जितेंद्रियःसत्यवादीययौदेवालयंप्रति॥दिनेदिनेधनंदत्वाद्विजान्संतोषयन्सुधीः ॥२॥

लोकीं उत्तम सुखाचा अनुभव घेऊन, अंतीं सत्यनारायणाच्या लोकाला अर्थात् वैकुंठाला जाता झाला, ॥ ॥ २७ ॥ इति श्रीरेवाखंडे सत्यनारायणकथायां महाराष्ट्रविवृतौ द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ सूत ह्मणाला, मुनिश्रेष्ठहो, आणखी तुह्माला इतिहास सांगतों तो श्रवण करा. पूर्वी उल्कामुखनांवाचा एक मोठा राजा होता. ॥ १ ॥ तो जितेंद्रिय असून सत्य भाषण करणारा होता. प्रतिदिवशीं ब्राह्मणांला पुष्कळ द्रव्य

देऊन, प्रसन्न करीत असे. तो एके दिवशीं एका देवालयांत प्राप्त झाला. ॥ २ ॥ त्या वेळीं त्याच्या बरोबर अत्यंत सुंदर व कमलासारखें जिचें मुख शोभत आहे, अशी भद्रशीला नांवाची त्याची स्त्री होती. तो ज्या देवालयांत गेला होता, तें नदीच्या तीरावर होतें. राजाला सत्य नारायणाच्या व्रताचा प्रभाव माहीत होता, ह्मणून तो त्या दिवशीं मोठ्या थाटामाटानें भक्तिपूर्वक व्रत करायुला बसला ॥ ३ ॥ इतक्यांत त्या नदींतून जहाजांत बसून देशांतराला व्यापाराकरितां निघालेला एक

भार्यातस्यप्रमुग्धाचसरोजवदनासती ॥भद्रशीलानदीतीरेसत्यस्यव्रतमाचरत् ॥३॥
एतस्मिन्नंतरेतत्रसाधुरेकःसमागतः ॥ वाणिज्यार्थंबहुधनैरनेकैःपरिपूरितः ॥ ४ ॥
नावंसंस्थाप्यतत्तीरेजगामनृपतिंप्रति॥दृष्ट्वासव्रतिनंभूपंपप्रच्छविनयान्वितः ॥ ५ ॥

वाणी तेथें प्राप्त झाला. त्यानें आपल्या नावेंत अनेक प्रकारच्या व्यापाराच्या उत्तम उत्तम जिनसा भरल्या होत्या. ॥ ४ ॥ राजा जेथें व्रत करीत होता, तें देवालय नदीच्या अगदीं किनाऱ्यावर होतें, यामुळें वाण्याला आंत कांहीं गडबड चालली आहे असें दिसल्यावरून काय आहे तें पहावें; ह्मणून तो ती नाव किनाऱ्याला लावून आपण खालीं उतरला आणि राजाच्या भेटीला गेला. हा वाणी मोठा नांवालौकिकाचा असून संपन्न होता. व कांहीं व्यापाराचे निमित्तानें राजाशीं त्याची ओळख होती,

म्हणून तो त्याच्या जवळ प्राप्त झाला. राजानें त्याला सन्मानपूर्वक बसवून घेतलें, तेव्हां व्रतस्थ बसलेल्या राजाला नम्रतापूर्वक त्या साधूनें[1] प्रश्न केला ॥ ५ ॥ साधु म्हणाला, महाराज, मोठ्या भक्तियुक्त अंतःकरणानें आपण हें काय करीत आहां? सांप्रत मला ऐकण्याची फार इच्छा आहे, तर आपण तें सर्व उघड करून सांगा. ॥ ६ ॥ याप्रमाणें त्या साधूनें आस्थापूर्वक प्रश्न केला, तो ऐकून राजा

साधुरुवाच ॥ किमिदंकुरुषेराजन्भक्तियुक्तेनचेतसा ॥ प्रकाशंकुरुतत्सर्वंश्रोतुमिच्छामिसांप्रतं ॥ ६ ॥ राजोवाच ॥ पूजनंक्रियतेसाधोविष्णोरतुलतेजसः ॥ व्रतंचस्वजनैःसार्द्धंपुत्राद्यावाप्तिकाम्यया ॥ ७ ॥ भूपस्यवचनंश्रुत्वासाधुःप्रोवाचसादरं ॥ सर्वंकथयमेराजन्करिष्येहंतवोदितं ॥ ८ ॥

उल्कामुख म्हणाला, शेटजी, ज्याच्या तेजाला उपमा नाहीं, अशा भगवान् सत्यनारायणरूपी विष्णूची मी पुत्रादिकांची प्राप्ति व्हावी ह्या इच्छेनें आप्त इष्ट मित्रांसहवर्तमान पूजा करीत आहें. ॥ ७ ॥ हें ऐकून तो साधु आदरपूर्वक पुनः राजाला म्हणाला, महाराज, मला विस्तारपूर्वक सर्व सांगा. आपण सांगाल

---

१ साधु हें विशेष नाम नव्हे. व्यापारीलोक पत राहून व्यापार चांगला चालण्याकरितां निदान बाह्यात्कारीं तरी सत्याचा ढोल दाखवितात; म्हणूनच लोक त्याला साव अर्थात् साधु म्हणतात साव हा साधुशब्दाचा अपभ्रंश असावा.

त्याप्रमाणें हें व्रत करावें अशी माझीही इच्छा आहे. ॥ ८ ॥ मलाही संतति नाहीं. ह्या व्रतापासून जर खचीत संतति प्राप्त होत असेल, तर मीही हें व्रत करीन. याप्रमाणें वाण्यानें अगत्यपूर्वक विचारल्यावरून उल्कामुख राजानें त्याला ह्या व्रताचें विधान व फल वगैरे सर्व सांगितलें. तें ऐकून आपण हें व्रत करणार असें सांगून तो वाणी राजाचा निरोप घेऊन तेथून निघाला व मोठ्या आनंदानें आप-

ममापिसंततिर्नास्तिएतस्माज्जायतेध्रुवं ॥ ततोनिवृत्त्यवाणिज्यात्सानंदोगृहमागतः॥ ॥ ९ ॥ भार्यायैकथितंसर्वंव्रतंसंततिदायकं ॥ तदाव्रतंकरिष्यामियदामेसंततिर्भवेत् ॥ १० ॥ इतिलीलावतींप्राहपत्नींसाधुःससत्तमः ॥ एकस्मिन्दिवसेतस्यभार्यालीलावतीसती ॥ ११ ॥

ल्या घरीं प्राप्त झाला. ॥ ९ ॥ आणि आपली स्त्री जी लीलावती तीस ह्मणाला कीं, मला संतति देणारें असें सत्यनारायणाचें व्रत उल्कामुखराजानें सांगितलें आहे. तें ऐकून लीलावती ह्मणाली, जर तें व्रत केलें असतां संतति प्राप्त होते असें आहे तर आपणहि तें करावें. तेव्हां तो ह्मणाला, तूर्त संकल्प केला ह्मणजे झालें, जेव्हां मला संतति होईल तेव्हां मी हें व्रत खचित करीन ॥ १० ॥ असें तो साधुवाणी लीलावतीस

सांगता झाला. पुढें एके दिवसीं त्याची स्त्री महासाध्वी लीलावती ॥ ११ ॥ आनंदयुक्त होत्साती भर्त्यासह एकांतांत होती, त्यावेळीं तिचें अंतःकरण धर्मावर आसक्त झालें होतें; अशा उत्तम वेळीं सत्यनारायणाच्या प्रसादानें तीस गर्भ धारण झालें ॥ १२ ॥ क्रमानें नऊ महिने पूर्ण होऊन दाहाव्या महिन्यांत

भर्तृयुक्तानंदचित्ताभवद्धर्मपरायणा ॥ गर्भिणीसाभवत्तस्यभार्यासत्य
प्रसादतः ॥ १२ ॥ दशमेमासिवैतस्याःकन्यारत्नमजायत ॥ दिने
दिनेसाववृधेशुक्लपक्षेयथाशशी ॥ १३ ॥ नाम्नाकलावतीचेतितन्ना
मकरणंकृतं ॥ ततोलीलावतीप्राहस्वामिनंमधुरंवचः ॥ १४ ॥

ती प्रसूत झाली, व तिला एक उत्तम लक्षणसंपन्न असें कन्यारत्न झालें. ती मुलगी प्रतिदिवसीं शुक्लपक्षांतल्या चंद्रकलेप्रमाणें वाढूं लागली ॥ १३ ॥ ह्मणून त्याणें तिचें कलावती असें नांव ठेविलें. पुढें साधूची स्त्री लीलावती आपल्या पतीला गोड शब्दांनीं ह्मणाली ॥ १४ ॥

---

१ सामान्यतः पुत्र व्हावा अशी त्या उभयतांची इच्छा असावी असें दिसतें, व त्याप्रमाणें सत्यनारायणाच्या कृपेनें मुलगा व्हावा तो नहोतां कन्या झाली हें काय? अशी येथें कोणाला शंका येईल. पण त्या वाण्यानें मुलगा अथवा मुलगी याबद्दल विशेष संकल्प केलाच नव्हता. संतति झाली ह्मणजे व्रत करावें, एवढाच त्याचा संकल्प होता.

स.ना. ||२०|| क. ||२०||

अहो, आपण सत्यनारायणाचें व्रत करण्याचा संकल्प केला होता; त्याप्रमाणें देवाच्या कृपेनें आपल्याला संततिही झाली. मग आतां तें व्रत कांबरें करीत नाहीं? हें ऐकून साधु ह्मणाला, अग प्रिये, ह्या आपल्या कलावतीचें लग्न करूं त्याच वेळीं मोठ्या समारंभानें हेंहि व्रत उरकून घेऊं ह्मणजे झालें ||१५ || या-

नकरोषिकिमर्थंवैपुरासंकल्पितंव्रतं ॥ साधुरुवाच ॥ विवाहसमयेत्वस्याःकरिष्यामिव्रतंप्रिये ॥१५॥ इतिभार्यांसमाश्वास्यजगामनगरंप्रति ॥ ततःकलावतीकन्यावव्रृधेपितृवेश्मनि ॥ १६ ॥ दृष्ट्वाकन्यांततःसाधुर्नगरेसखिभिःसह ॥ मंत्रयित्वाद्रुतंदूतंप्रेषयामासधर्मवित् ॥ १७ ॥ विवाहार्थंचकन्यायावरंश्रेष्ठंविचारय ॥ तेनाज्ञप्तश्चदूतोऽसौकांचनंनगरंययौ ॥ १८ ॥

प्रमाणें तो आपल्या बायकोची समजूत करून आपण व्यापाराकरितां ग्रामांतरीं गेला. हिकडे ती कलावती कन्या बापाच्या घरीं वाढून उपवर झाली. || १६ || तों साधुवाणी घरीं आला नंतर तो धर्मज्ञ साधु आपली कन्या उपवर झाली असें पाहून आपल्या मित्रांसह विचार करून योग्य वर पाहून आणण्याकरितां एक दूत पाठविता झाला. ||१७|| आणि त्याला ह्मणाला कीं, माझ्या मुलीकरितां उत्तम व सर्व-

गुणसंपन्न असा वर पाहून आण. याप्रमाणें त्यासाधूची आज्ञा घेऊन तो दूत कांचन नांवाच्या नगरास गेला ॥ १८ ॥ तेथें चहूंकडे शोध करून कुलशीलादिकांनीं युक्त असा एक वाण्याचा मुलगा पाहून त्यास बरोबर घेऊन तो दूत पुनः साधूजवळ आला. रूपानें सुंदर व गुणांनीं संपन्न अशा त्या तरुण

तस्मादेकंवणिकपुत्रंसमादायाऽऽगतोहिसः ॥ दृष्ट्वातुसुंदरंबालंवणिकपुत्रंगुणान्वितं ॥ १९ ॥ ज्ञातिभिर्बंधुभिःसार्द्धंपरितुष्टेनचेतसा ॥ दत्तवान्साधुःपुत्रायकन्यांविधिविधानतः ॥ २० ॥ ततोभाग्यवशात्तेनविस्मृतंव्रतमुत्तमं ॥ विवाहसमयेतस्यास्तेनरुष्टोऽभवत्प्रभुः ॥ २१ ॥ ततःकालेननियतोनिजकर्मविशारदः ॥ वाणिज्यार्थंगतःशीघ्रंजामातृसहितोवणिक् ॥ २२ ॥

मुलग्याला पाहून साधु संतुष्ट झाला ॥ १९ ॥ नंतर त्यानें विवाहतिथीचा निश्चय करून आपल्या आप्त, इष्ट मित्रांसह मोठ्या आनंदानें आपली कन्या कलावती त्या वराला यथाविधि विवाह करून दिली.॥ ॥२०॥ लग्नाच्या समारंभांत त्यानें व्रत करावयाचें, पण त्याची त्याला दुर्दैवानें आठवण राहिली नाहीं; त्यामुळें भगवान् सत्यनारायण त्याच्यावर मनांत रुष्ट झाले. ॥ २१ ॥ पुढें त्या साधूनें आपणास पुत्र

नाहीं, तेव्हां आपल्या ऐश्वर्याचा वारस जांवईच आहे, याकरितां त्यास आपल्या व्यापारधंद्याची माहिती करून द्यावी ह्मणून घरजांवई करून ठेविला. पुढें तो साधु लवकरच त्या आपल्या जांवयास बरोबर घेऊन व्यापाराकरितां देशांतरास गेला ॥ २२ ॥ सिंधुनदीच्या जवळ चंद्रकेतुराजाचें रम्य असें

रत्नसारपुरेरम्येगत्वासिंधुसमीपतः ॥ वाणिज्यमकरोत्साधुर्जामात्राश्रीमतासह ॥ ॥ २३ ॥ तौगतौनगरेरम्येचंद्रकेतोर्नृपस्यच ॥ एतस्मिन्नेवकालेतुसत्यनारायणःप्रभुः ॥ २४ ॥ भ्रष्टप्रतिज्ञमालोक्यशापंतस्मैप्रदत्तवान् ॥ दारुणंकठिनंचास्यमहदुःखंभविष्यति ॥ २५ ॥ एकस्मिन्दिवसेराज्ञोधनमादायतस्करः ॥ तत्रैवचागतश्चौरोवणिजौयत्रसंस्थितौ ॥ २६ ॥

रत्नसार नांवाचें नगर होतें, त्यांत जाऊन तो साधु जांवयासह तेथें व्यापार करूं लागला, इतक्यांत तो सत्यनारायणप्रभु ॥ २३ ॥ २४ ॥ साधूनें आपल्या प्रतिज्ञेचा भंग केला ह्मणून त्याला मोठें भयंकर व कठीण दुःख प्राप्त होईल असा शाप देताझाला. ॥ २५ ॥ असा ईश्वर कोपल्यावर मग नाश होण्यास किती उशीर ! एके दिवशीं एक चोर राजवाड्यांत चोरी करून द्रव्य घेऊन पळत पळत

ज्याठिकाणीं जांवयासह साधु होता तेथें प्राप्त झाला ॥ २६ ॥ इतक्यांत आपल्या मागुन राजदूत धांवत येत आहेत असें त्या चोरानें पाहून भीतीनें तें चोरलेलें सर्व द्रव्य ते दोघे वाणी होते तेथें हळूच ठेवून, तो तत्काल कोठें दिसेनासा झाला ॥ २७ ॥ लगेच मागाहून राजाचे शिपाई धांवत आले. जेथें तो

तत्पश्चाद्धावकान्दूतान्दृष्ट्वाभीतेनचेतसा ॥ धनंसंस्थाप्यतत्रैवसतुशीघ्रमलक्षितः ॥ २७ ॥ ततोदूताःसमायातायत्रास्तेसज्जनोवणिक् ॥ दृष्ट्वानृपधनंतत्रबध्वानीतौ वणिक्सुतौ ॥ २८ ॥ हर्षेणधावमानाश्चऊचुर्नृपसमीपतः ॥ तस्करौद्वौसमानीतौ विलोक्याज्ञापयप्रभो ॥ २९ ॥

वाणी बसला होता, तेथें त्याच्या जवळ चोरीचा माल पडलेला पाहून, त्यांनीं त्याविषयीं विशेष विचार न करितां एकदम त्या दोघांच्या मुसक्या बांधल्या ॥ २८ ॥ आपण चोराला धरिलें, ह्मणून मोठ्या आनंदानें दवडत त्यां दोघांना राजवाड्यांत नेऊन राजास सांगितलें. महाराज, दोघे चोर पकडून आणिले आहेत ते पहावे, आणि त्यांना काय शिक्षा करावयाची ती आज्ञा करावी ॥ २९ ॥

तें ऐकून राजानें चोरांची विशेष चौकशी न करितां चोरीचा मालमुद्दा त्यांच्या जवळ सांपडला ह्मणून त्यानें त्या दोघांच्या पायांत बिड्या घालून त्यांना बंदिशाळेंत ठेवण्याविषयीं हुकूम केला, व त्याप्रमाणें त्यादोघांना तुरुंगांत ठेविलें ॥ ३० ॥ साधु आणि त्याचा जांवई दोघेही, आह्मी चोरी केली नाहीं, आमचेकडे कांहीं अपराध नाहीं, ह्मणून ओरडून वरचेवर सांगत होते. तरी सत्यनारायणाच्या मायेनें

राज्ञाज्ञप्तास्ततःशीघ्रंदृढंबध्वातुतावुभौ ॥ स्थापितौद्वौमहादुर्गेकारागारेऽविचारतः ॥ ३० ॥ माययासत्यदेवस्यनश्रुतंकैस्तयोर्वचः ॥ अतस्तयोर्धनंराज्ञागृहीतंचंद्रकेतुना ॥ ३१ ॥ तच्छापाच्चतयोर्गेहेभार्याचैवातिदुःखिता ॥ चोरेणापहृतंसर्वंगृहेयच्चस्थितंधनं ॥ ३२ ॥

मोहित झाल्यामुळें कोणीही त्यांच्या बोलण्याकडे लक्ष दिलें नाहीं. व त्या चंद्रकेतूराजानें त्यांच्या दुकानांत जें काय होतें तेंहि सारें लुटून नेलें. ॥ ३१ ॥ याप्रमाणें इकडे त्या दोघांची दशा झाली, व त्यांच्या घराकडेही सत्यनारायणाच्या शापानें त्याची स्त्री लीलावती फार दुःखित झाली. बाहेर लोकांकडे येणें होतें तें त्यांनीं दिलें नाहीं. घरांत होतें नव्हतें तें सर्व चोरांनीं नेलें. ॥ ३२ ॥

तीस सर्वप्रकारची काळजी उत्पन्न झाली. शरीराला समाधान नाहींसें झालें. पोटाला अन्न मिळेना. कधीं कधीं प्यायला पाणी देखील मिळेना. पोटाला कांहींतरीं भाकरी तुकडा मिळेल ह्मणून केव्हां केव्हां घरोघर फिरूं लागली. तिची मुलगी कलावती तर प्रतिदिवशीं अन्न मागायला फिरत असे ॥ ३३ ॥

आधिव्याधिसमायुक्ताक्षुत्पिपासातिदुःखिता॥ अन्नचिंतापराभूत्वाबभ्रामचगृहेगृहे ॥ कलावतीतुकन्यापिबभ्रामप्रतिवासरं ॥ ३३ ॥ एकस्मिन्दिवसेजाताक्षुधार्ताद्विजमंदिरं ॥ गत्वापश्यद्व्रतंतत्रसत्यनारायणस्यच ॥ ३४ ॥ उपविश्यकथांश्रुत्वावरंप्रार्थितवत्यपि ॥ प्रसादभक्षणंकृत्वाययौरात्रौगृहंप्रति ॥ ३५ ॥ माताकलावतींकन्यांकथयामासप्रेमतः ॥ पुत्रिरात्रौस्थिताकुत्रकिंतेमनसिवर्तते ॥ ३६ ॥

याप्रमाणें बरेच दिवस गेले. एके दिवशीं कलावती फार क्षुधित होत्साती एका ब्राह्मणाच्या घरीं अन्न मागावयास गेली, तों तेथें सत्यनारायणाचें व्रत चाललें आहे असें तिनें पाहिलें ॥ ३४ ॥ तेव्हां ती तेथें बसली आणि स्वस्थअंतःकरणानें कथा ऐकून तिनें देवाची प्रार्थना करून नवस केला. आणि नंतर मिळालेला प्रसाद भक्षण करून मोठ्या रात्रीं आपल्या घरीं गेली ॥ ३५ ॥ कलावती घरीं येतांच ली-

लावती प्रेमानें तिला ह्मणाली, मुली, तूं तरुण आहेस. रात्रींच्या वेळीं परक्या ठिकाणीं राहणें योग्य नाहीं, असें असून तूं एवढी रात्र कोठें राहिली होतीस? तुझ्या मनांत आहे तरी काय? ॥ ३६ ॥ कलावती ह्मणाली, आईग, मी दुसरीकडे कोठें गेलें, नव्हत्यें. एका ब्राह्मणाच्या घरीं गेलें तों तेथें सत्यनारायणनांवाचें व्रत चाललें होतें, तें संपूर्ण होईपर्यंत तेथें बसलें आणि प्रसाद भक्षण करून ही आतां

कन्याकलावतीप्राहमातरंप्रतिसत्वरं ॥ द्विजालयेव्रतंमातर्दृष्टंवांछितसिद्धिदं ॥ ३७ ॥ तच्छ्रुत्वाकन्यकावाक्यंव्रतंकर्तुंसमुद्यता ॥ सामुदातुवणिग्भार्यासत्यनारायणस्यच ॥ ३८ ॥ व्रतंचक्रेसैवसाध्वीबंधुभिःस्वजनैःसह ॥ भर्तृजामातरौक्षिप्रमागच्छेतां स्वमाश्रमं ॥ ३९ ॥

तेथूनच आलें. तें व्रत इच्छित कामना पूर्ण करणारें आहे असें मी ऐकिलें ॥ ३७ ॥ असें मुलीचें भाषण ऐकून लीलावतीला पूर्वीं नवसलेल्या व्रताची आठवण झाली, तेव्हां तिच्या घरांत कांहीं द्रव्य राहिलें नव्हतें, तरी जें काय मिळालें तें घेऊन ती लीलावती मोठ्या आनंदानें व्रत करायला तयार झाली ॥३८॥ त्या पतिव्रता स्त्रीनें आपल्या आप्त, इष्टमित्रांला बोलावून तें व्रत यथास्थित केलें आणि आपला भर्ता व जांवई

सुखरूपपणीं लवकर घरीं येऊंदेत. ॥ ३९ ॥ माझा नवरा व जांवई यांच्या हातून जे अपराध झाले असतील त्यांची क्षमा करून, देवा सत्यनारायणा, त्यांना लवकर घरीं आण, अशी तिनें वारंवार मनःपूर्वक प्रार्थना केली. तेव्हां त्या व्रताच्या योगानें भगवान् सत्यनारायण पुनः प्रसन्न झाला ॥ ४० ॥

अपराधंचमेभर्तुर्जामातुःक्षंतुमर्हसि ॥ व्रतेनानेनतुष्टोऽसौसत्यनारायणःपुनः ॥
॥ ४० ॥ दर्शयामासस्वप्नंहिचंद्रकेतुंनृपोत्तमं ॥ बंदिनौमोचयप्रातर्वणिजौनृपसत्तम
॥ ४१ ॥ देयंधनंचतत्सर्वंगृहीतंयत्त्वयाऽधुना ॥ नोचेत्त्वांनाशयिष्यामिसराज्य
धनपुत्रकं ॥ ४२ ॥ एवमाभाष्यराजानंध्यानगम्योऽभवत्प्रभुः ॥ ततःप्रभातसम
येराजाचस्वजनैःसह ॥ ४३ ॥

आणि त्यानें रत्नसारपुराचा राजा जो चंद्रकेतु त्याला स्वप्नांत सांगितलें कीं, राजा तूं जे दोघे वाणी प्रतिबंधांत ठेविले आहेस, त्यांना उद्यां उजडतांच लौकर सोडून दे. ॥ ४१ ॥ आणि त्यांचें जें द्रव्य तूं घेतलें आहेस तें सर्व त्यांना परत दे. असें न करशील तर तुझें राज्य, ऐश्वर्य व पुत्र यांसहवर्तमान तुला मी नाहींसा करून टाकीन. ॥ ४२ ॥ याप्रमाणें राजाला स्वप्नांत दृष्टांत देऊन भगवान् अदृश्य झाले. नं-

तर राजा प्रातःकाळीं आपल्या मित्रांसह सभेंत जाऊन बसला ॥ ४३ ॥ व त्याणें प्रधानादिकांना तें स्वप्न सांगितलें, आणि त्या दोघां वाण्यांस लवकर सोडून देण्याविषयीं हुकूम केला. ॥ ४४ ॥ राजाचा हुकूम ऐकून प्रधानानें साधु व त्याचा जांवई या दोघांनाही त्यांच्या पायांतल्या बिड्या काढून सन्मान-

उपविश्यसभामध्येप्राहस्वप्नंजनंप्रति ॥ बद्धौमहाजनौशीघ्रंमोचयद्वौवणिक्सुतौ ॥ ४४ ॥ इतिराज्ञोवचःश्रुत्वामोचयित्वामहाजनौ ॥ समानीयनृपस्याग्रेप्राहुस्ते विनयान्विताः ॥४५ ॥ आनीतौद्वौवणिक्पुत्रौमुक्तौनिगडबंधनात् ॥ ततोमहाज नौनत्वाचंद्रकेतुंनृपोत्तमं ॥ ४६ ॥ स्मरंतौपूर्ववृत्तांतंनोचतुर्भयविह्वलौ ॥ राजाव णिक्सुतौवीक्ष्यवचःप्रोवाचसादरं ॥ ४७ ॥

पूर्वक राजाच्या पुढें आणविलें व कामदारांनीं नम्रतापूर्वक राजाला विनंति केली कीं ॥ ४५ ॥ महाराज, त्या दोघां वैश्यांच्या पायांतल्या बिड्या काढून त्यांना येथें आणिलें आहे. हें ऐकून तितक्यांत त्या दो- घांनीं नृपश्रेष्ठ चंद्रकेतु याला नमस्कार केले ॥ ४६ ॥ पण आपणास अपराध केला नसतांही याराजा- नें अविचारानें इतके दिवस बंदिशाळेंत घातलें, हें आठवून ते भयभीत झाल्यामुळें कांहींच बोलले

नाहींत. तेव्हां चंद्रकेतुराजा त्यांच्याकडे पाहून ह्मणाला ॥ ४७ ॥ सावकारहो, तुह्मांला इतके दिवस जें दुःख भोगावें लागलें हें केवळ तुमच्या प्रतिकूळ दैवानेंच होय. याचा दोष कोणाकडेसच नाहीं. आतां तुह्मांला कांहीं भय नाहीं, असें सांगून राजानें त्यांचें समाधान केलें. त्यांच्या पायांतल्या बेड्या काढल्या होत्या तरी प्रतिबंध होताच. तो दूर करून राजानें त्यांचें श्मश्रुकर्मादि करविलें. नंतर त्यांना मंगलस्ना-

देवात्प्राप्तंमहद्दुःखमिदानींनास्तिवैभयं ॥ तदानिगडसंत्यागंक्षौरकर्माद्यकारयत् ॥
॥ ४८ ॥ वस्त्रालंकारकंदत्वापरितोष्यनृपश्चतौ ॥ पुरस्कृत्यवणिकपुत्रौवचसातोषय
द्भृशं ॥ ४९ ॥ पुरानीतंतुयद्द्रव्यंद्विगुणीकृत्यदत्तवान् ॥ प्रोवाचतौततोराजागच्छ
साधोनिजाश्रमं ॥ ५० ॥

न घालून व उत्तम वस्त्रें अलंकार देऊन राजानें त्यांना फार संतुष्ट केले व त्यांस बहुमानपूर्वक आपल्या-जवळ बसवून गोडभाषणानें झालेल्या सर्व दुःखांचा विसर पाडला ॥ ४९ ॥ आणि त्यांचें जें द्रव्य पूर्वीं घेतलें होतें त्याच्या दुप्पट द्रव्य त्यांना दिलें. नंतर तो राजा साधूला ह्मणाला, साधो, आतां तुझी इच्छा असेल तसें कर. येथें व्यापार करीत रहा, अथवा आपल्या घरीं जा. आमच्याकडून कांहीं प्रतिबंध नाहीं ॥५०॥

हें ऐकून जांवयासहवर्तमान साधु राजाला नमस्कार करून ह्मणाला, आह्माला आपल्या घरींच जावयाचें आहे. आणि आपल्या प्रसादानें आह्माला पुनः घराचें दर्शन होणार आहे ॥ ५१ ॥ इति श्रीरेवाखंडे सत्यनारायणव्रतकथायां महाराष्ट्रविवृतौ तृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ ॥ छ ॥ सूत ह्मणाला, याप्रमाणें तो जांवयासहित साधुवाणी दुःखांतून मुक्त झाल्यानंतर राजाची आज्ञा घेऊन वाटेंत कांहीं विघ्नें न व्हा-

राजानंप्रणिपत्याहगंतव्यंत्वत्प्रसादतः॥५१ ॥ ॥ इतिश्रीसत्यनारायणव्रतकथायांतृ तीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ यात्रांतुकृतवान्साधुर्मंगलायनपूर्विकां ॥ ब्राह्मणेभ्योधनंदत्वातदातुनगरंययौ ॥ १ ॥ कियद्दूरेगतेसाधौसत्यनारायणःप्रभुः ॥ जिज्ञासांकृतवान्साधोकिमस्तितवनौस्थितं ॥ २ ॥

वीं, ह्मणून पुण्याहवाचन करून व ब्राह्मणांला दक्षिणा वगैरे देऊन शुभमुहूर्तावर सर्व द्रव्यासहित नावेंत बसून तो आपल्या गांवाला चालला ॥१॥ त्याची ती नांव बरीच दूर गेली असतां दोनप्रहरीं भोजनाकरितां नौका नांगरून तो साधुवाणी जांवयासहित तीरीं उतरला. इतक्यांत तेथें सत्यनारायणप्रभु ह्या वाण्यानें आपल्या शठपणामुळें पुष्कळ दुःख भोगिलें; आतां तरी याणें शठत्व सोडिलें कीं नाहीं याची परीक्षा पहावी

ह्मणून संन्याशाचें रूप घेऊन आला आणि साधूला ह्मणाला, शेटजी, तुमच्या नावेंत काय भरलें आहे ? ॥ २ ॥ तें ऐकून, संन्याशास आमच्या मालाची चौकशी कशाला पाहिजे ? असें समजून द्रव्यमदानें उन्मत्त झालेले ते दोघे वाणी हंसून ह्मणाले, अहो संन्यासीबोवा, तुह्मी कां विचारितां ? द्रव्य असलें तर तुमच्या मनांत उपटून न्यावयाचें आहे वाटतें ? ॥३॥पण आमच्या ह्या नावेंत कांहीं द्रव्य नाहीं, केवळ वे-

ततोमहाजनौमत्तौहेलयाचप्रहस्यवै ॥ कथंपृच्छसिभोदंडिन्मुद्रांनेतुंकिमिच्छसि ॥ ३ ॥ लतापत्रादिकंचैववर्ततेतरणौमम ॥ निष्ठुरंचवचःश्रुत्वासत्यंभवतुतेवचः ॥४॥ एवमुक्त्वागतःशीघ्रंदंडीतस्यसमीपतः॥कियद्दूरेततोगत्वास्थितःसिंधुसमीपतः ॥५॥ गतेदंडिनिसाधुश्चकृतनित्यक्रियस्तदा ॥ उत्थितांतरणींदृष्ट्वाविस्मयंपरमंययौ ॥ ६ ॥

ली, पानें वगैरे भरलीं आहेत, दुसरें कांहीं नाहीं. हें त्यांचें कपटाचें व उद्दामपणाचें भाषण ऐकून भगवान् सत्यनारायण रागावून ह्मणाला, शेटजी, तथास्तु ! तुह्मीं सांगितलें तेंच असो ॥ ४ ॥ असें बोलून यतिरूपी सत्यनारायण तेथून कांहीं दूर जाऊन सिंधुतीरीं एका झाडाखालीं बसला ॥ ५ ॥ इकडे संन्यासी गेल्यानंतर साधु काय करावयाचें होतें तें आटपून परत नावेंत बसण्याकरितां निघाला. तों

स.ना.

॥२६॥

द्रव्याच्या भारानें जी नाव पाण्यांत दबून गेली होती, ती आंतलें द्रव्य लतापत्रादिक झाल्यामुळें तत्काल वर तरंगूं लागली. तें पाहून साधु विस्मित होऊन पाहूं लागला ॥ ६ ॥ तों नावेंत कांहींच द्रव्य नसून सारें लतापत्रादिक भरलें आहे, असें त्याच्या दृष्टीस पडलें. तें पाहतांच तो घाबरून मूर्च्छा येऊन भूमीवर पडला. नंतर त्यास जांवयानें कांहीं उपचार करून सावध केल्यावर, हें काय झालें याविषयीं चिंता

दृष्ट्वालतादिकंचैवमूर्च्छितोन्यपतद्भुवि ॥ लब्धसंज्ञोवणिक्पुत्रस्ततश्चिंतान्वितोऽभवत् ॥ ७ ॥ तदातुदुहितुःकांतोवचनंचेदमब्रवीत् ॥ किमर्थंक्रियतेशोकःशापोदत्तश्चदंडिना ॥ ८ ॥ शक्यतेनेनसर्वंहिकर्तुंचात्रनसंशयः ॥ अतस्तच्छरणंयामोवांछितार्थोभविष्यति ॥ ९ ॥

करीत बसला ॥ ७ ॥ तेव्हां जांवई ह्मणाला, मामा, आतां कां शोक करितां ? त्या संन्याशानें शाप दिल्यामुळें असें झालें, यांत कांहीं संशय नाहीं ॥ ८ ॥ त्याच्या तेजावरून असें वाटतें कीं, तो पाहिजे तें करण्याला समर्थ आहे, यांत कांहीं संशय नाहीं. याकरितां त्यालाच आपण शरण जाऊंया ह्मणजे आपला इच्छित अर्थ सिद्ध होईल. ॥ ९ ॥

॥२६॥

याप्रमाणें जांवयाचें भाषण ऐकून साधूलाही तें खरें वाटलें. तेव्हां संन्यासिरूपी सत्यनारायण झाडाखालीं यांची मजा पहात बसला होता, त्याच्या जवळ तो साधु गेला. आणि त्यास पाहून भक्तिपूर्वक नमस्कार करून मोठ्या आदरानें ह्मणाला ॥ १० ॥ महाराज, आपल्या जवळ मीं जें कांहीं असत्य बोललों, तो मज

जामातुर्वचनंश्रुत्वातत्सकाशंगतस्तदा ॥ दृष्ट्वाचदंडिनंभक्त्यानत्वाप्रोवाचसादरं ॥
॥ १० ॥ क्षमस्वचापराधंमेयदुक्तंतवसन्निधौ ॥ एवंपुनःपुनर्नत्वामहाशोकाकुलोऽ
भवत् ॥ ११ ॥ प्रोवाचवचनंदंडीविलपंतंविलोक्यच ॥ मारोदीःशृणुमद्वाक्यंम
मपूजाबहिर्मुखः ॥ १२ ॥ ममाज्ञयाचदुर्बुद्धेलब्धंदुःखंमुहुर्मुहुः ॥ तच्छ्रुत्वाभग
वद्वाक्यंस्तुतिंकर्तुंसमुद्यतः ॥ १३ ॥

कडून मोठा अपराध झाला, त्याची आपण क्षमा करा. याप्रमाणें वरचेवर त्याची नमस्कारपूर्वक प्रार्थना करून शोकाकुल झाला ॥ ११ ॥ तेव्हां साधूचा तो विलाप पाहून त्या संन्याशास त्याची मोठी दया आली, आणि तो ह्मणाला, अरे मूर्खा, उगीच कां रडतोस ? तुझ्यावर असे प्रसंग येण्याचें कारण सांगतों ऐक. तूं संकल्प केला असून माझी पूजा केली नाहींस ॥ १२ ॥ ह्मणून मी तुझ्यावर अवकृपा केली. अरे

दुर्बुद्धे, तुला बंदिशाळा इत्यादि वरचेवर दुःखें भोगावीं लागलीं, हीं सर्व माझ्याच आज्ञेनें असें समज. अ-सें त्या संन्याशाचें वाक्य ऐकून साधूला पूर्वीचें स्मरण होऊन तो मोठा पश्चात्तापयुक्त झाला. व हा संन्यासी साक्षात् सत्यनारायणच असें समजून त्याची स्तुति करण्याविषयीं उद्युक्त झाला ॥ १३ ॥ साधु ह्मणाला, हे भगवन्, तुमची माया मोठी प्रबल आहे. तिनें मोहित झालेले ब्रह्मादिक देवही तुमचे गुण व

॥ साधुरुवाच ॥ ॥ त्वन्मायामोहिताःसर्वेब्रह्माद्यास्त्रिदिवौकसः ॥ नजानंतिगुणानूरूपंतवाश्चर्यमिदंप्रभो ॥ १४ ॥ मूढोऽहंत्वांकथंजानेमोहितस्तवमायया ॥ प्रसीदपूजयिष्यामियथाविभवविस्तरैः ॥ १५ ॥ पुरावित्तंचतत्सर्वंत्राहिमांशरणागतं ॥ श्रुत्वाभक्तियुतंवाक्यंपरितुष्टोजनार्दनः ॥ १६ ॥

तुमचीं रूपें यथार्थ रीतीनें जाणत नाहींत, हें मोठेंच आश्चर्य आहे. ॥ १४ ॥ हे प्रभो, अशा दुस्तर मायेनें मोहित झालेला मी मूर्ख तुह्मांला कसा जाणीन ! माझ्या हातून जे अपराध झाले ते केवळ अज्ञानानें घडले आहेत; याकरितां आपण मजवर प्रसन्न व्हा. मला जशी अनुकूळता आहे, तदनुसार मी आपलें पूजन करीन ॥ १५ ॥ माझें जें पूर्वीं द्रव्य होतें, तें सर्व मला आपल्या कृपेनें पुनः प्राप्त व्हावें.

मी शरण आलों आहें, तर प्रभो, माझें रक्षण करावें. याप्रमाणें साधूचें भक्तियुक्त वाक्य ऐकून भगवान् सत्यनारायण संतुष्ट झाला ॥ १६ ॥ आणि त्याला वांछित असलेला वर देऊन संन्यासरूपधारी सत्यनारायण अंतर्धान पावला. नंतर साधु जांवयासह नावेवर चढून पाहतो, तों ती द्रव्यानें भरगच्च भरली आ-

वरंचवांछितंदत्त्वातत्रैवांतर्दधेहरिः ॥ ततोनावंसमारुह्यदृष्ट्वावित्तप्रपूरितां ॥ १७ ॥ कृपयासत्यदेवस्यसफलंवांछितंमम ॥ इत्युक्त्वास्वजनैःसार्द्धंपूजांकृत्वायथाविधि ॥ १८ ॥ हर्षेणचाभवत्पूर्णःसत्यदेवप्रसादतः ॥ नावंसंयोज्ययत्नेनस्वदेशगमनंकृतम् ॥ १९ ॥ साधुर्जामातरंप्राहपश्यरत्नपुरींमम ॥ दूतंचप्रेषयामासनिजवित्तस्यरक्षकं ॥ २० ॥

हे. तें पाहून ॥१७॥ भगवान् सत्यनारायणाच्या कृपेनें माझें सर्व इच्छित सफल झालें. असें बोलून त्यानें त्या दिवशीं तेथेंच मुक्काम करून, आपल्या बरोबरच्या मंडळीसह सत्यनारायणाची यथाविधि पूजा केली. ॥ १८ ॥ नंतर तो साधुवाणी त्या सत्यदेवाच्या प्रसादानें हर्षभरित होऊन स्वदेशीं चालू झाला. ॥ ॥ १९ ॥ जातां जातां नाव त्याच्या गांवा जवळ जवळ आली, तेव्हां साधु आपल्या जांवयाला ह्मणतो,

जांवईबोवा, ही पहा आपली रत्नपुरी दिसूंलागली. आतां आपण त्वकर घरीं पोहोंचूं असें बोलून लागलाच त्याणें आपण आल्याचें वर्तमान कळविण्याकरितां आपल्या द्रव्यरक्षक दूतांपैकीं एकास तेथेंच उतरून घरीं पाठविलें ॥ २० ॥ तो दूत शहरांत साधूच्या घरीं जाऊन लीलावतीस भेटला आणि ज्यांच्या आगमनाविषयीं ती रात्रंदिवस वाट पाहत होती, ते पति आणि जांवई आल्याचें वर्तमान त्या दूतानें

दूतोऽसौनगरंगत्वासाधुभार्यांविलोक्यच ॥ प्रोवाचवांछितंवाक्यंनत्वाबद्धांजलिस्तदा ॥ २१ ॥ निकटेनगरस्यैवजामात्रासहितोवणिक्॥आगतोबंधुवर्गैश्चवित्तैश्चबहुभिर्युतः ॥ २२ ॥ श्रुत्वादूतमुखाद्वाक्यंमहाहर्षवतीसती ॥ सत्यपूजांततःकृत्वा प्रोवाचतनुजांप्रति ॥ २३ ॥

तिला नमस्कार करून हात जोडून सांगितलें ॥ २१॥ दूत ह्मणाला, बाईसाहेब, शहराच्या जवळ जांवईबोवांसहवर्तमान शेटजी आपल्या बरोबरच्या मंडळीला घेऊन येऊन पोंचले आहेत. बरोबर अपरंपार द्रव्यहि आणिलें आहे ॥२२॥असें दूताच्या मुखांतून वाक्य ऐकून त्या साध्वी लीलावतीला मोठा हर्ष झाला. तिनें पूर्वीं नवसलेली सत्यनारायणाची पूजा तत्काल केली आणि कन्येस ह्मणाली. ॥ २३ ॥

मुली कलावति, माझी पूजा आटपली. तर मी आतां पुढें जातें, तूं पूजा आटपून आपल्या पित्याच्या द-र्शनाला मागाहून लवकर ये. असें सांगून लीलावती पुढें गेली. इकडे आईचें भाषण श्रवण करून कलावतीनें सत्यनारायणाची पूजा यथासांग पूर्ण केली ॥ २४ ॥ परंतु नवऱ्याच्या भेटीला जाण्याची फार उत्कंठा लागली होती, त्या गडबडींत प्रसाद भक्षण करण्याचें विसरून ती घाईघाईनें नवऱ्याकडे गेली;

व्रजामिशीघ्रमागच्छसाधुसंदर्शनायच ॥ इतिमातृवचःश्रुत्वाव्रतंकृत्वासमाप्यच ॥ ॥ २४ ॥ प्रसादंचपरित्यज्यगतासापिपातिंप्रति ॥ तेनरुष्टःसत्यदेवोभर्तारंतरणिं तथा ॥ २५ ॥ संहृत्यचधनैःसार्द्धंजलेतस्याऽवमज्जयन् ॥ ततःकलावतीकन्यान विलोक्यनिजंपतिं ॥ २६ ॥

त्यायोगानें सत्यनारायणदेव रुष्ट होऊन त्यानें कलावतीला शिक्षा केली. ती अशी कीं, कांहीं सामान व साधु नावेंतून प्रथम खालीं उतरला आणि त्याचा जांवई व द्रव्य मागाहून उतरावयाचीं होतीं. इतक्यांत नांव आणि जांवई एकाएकीं अदृश्य झालीं ॥ २५ ॥ सर्व द्रव्य व जांवयासहित साधूची नाव नदींत कोठें दिसेनाशी झाली, इतक्यांत कलावती तेथें येऊन पोंचली. ती आपला पति कोठें दिसत नाहीं असें पाहून॥२६॥

त्याच्या करितां शोक करीत होत्साती व्याकुळ होऊन रडत रडत भूमीवर पडली. तेव्हां इतकी मेहनत करून आणलेलें द्रव्य आणि जांवई यांसहित नाव कोठें दिसत नाहीं व इकडे मुलगी फार दुःखित झाली हें पाहून ॥ २७ ॥ भयभीत झालेला साधु हें काय आश्चर्य असावें, ह्मणून मनांत विचार करूं लागला.

शोकेनमहतातत्ररुदतीचापतद्भुवि ॥ दृष्ट्वातथाविधांनावंकन्यांचबहुदुःखितां ॥ ॥ २७ ॥ भीतेनमनसासाधुःकिमाश्चर्यमिदंभवेत् ॥ चिंत्यमानाश्चतेसर्वेबभूवुस्त रिवाहकाः ॥ २८ ॥ ततोलीलावतीकन्यांदृष्ट्वासाविह्वलाभवत् ॥ विललापातिदुः खेनभर्तारंचेदमब्रवीत् ॥ २९ ॥ इदानींनौकयासार्द्धंकथंसोऽभूदलक्षितः ॥ नजा नेकस्यदेवस्यहेलयाचैवसाहृता ॥ ३० ॥

सर्व नावाडीलोक विलक्षण चिंताक्रांत झाले. ॥ २८ ॥ नंतर लीलावती आपल्या मुलीची ती अवस्था पाहून फार विह्वळ झाली आणि मोठ्यानें विलाप करीत होत्साती साधूला ह्मणाली ॥ २९ ॥ जांवईबोवा आतांच नावेवर असलेले आमच्या दृष्टीस पडले आणि इतक्यांत ते कसे अदृश्य झाले! कोणत्या देवाची अवज्ञा केल्यामुळें नाव नाहींशी झाली हें कांहीं कळत नाहीं ॥ ३० ॥

त्या भगवान् सत्यनारायणाचें माहात्म्य जाणण्याला कोण समर्थ आहे! असें बोलून ती अतिशय विलाप करूं लागली. तिच्या बरोबर सर्व मंडळी शोकाकुल झाली ॥ ३१ ॥ नंतर लीलावती आपल्या मुलीला मांडीवर घेऊन रुदन करीत होत्साती विलाप करूं लागली. पुष्कळ वेळ गेला तरी पतीचा कांहीं ठिकाण

सत्यदेवस्यमाहात्म्यंज्ञातुंवाकेनशक्यते ॥ इत्युक्त्वाविललापैवततश्वस्वजनैःसह ॥ ३१ ॥ ततोलीलावतीकन्यांक्रोडेकृत्वारुरोदह ॥ ततःकलावतीकन्यानष्टेस्वामिनिदुःखिता ॥ ३२ ॥ गृहीत्वापादुकेतस्यानुगंतुंचमनोदधे ॥ कन्यायाश्वरितंदृष्ट्वासभार्यःसज्जनोवणिक् ॥ ३३ ॥ अतिशोकेनसंतप्तश्चिंतयामासधर्मवित् ॥ हृतोवासत्यदेवेनभ्रांतोऽहंसत्यमायया ॥ ३४ ॥

नाहीं, असें पाहून साधूची कन्या कलावती, आपला पति खरोखरच नष्ट झाला असें समजून दुःखित होत्साती ॥ ३२ ॥ नावेंतून उतरलेल्या सामानांतील भर्त्याच्या पादुका घेऊन त्यांसह सती जाण्याला तयार झाली. तेव्हां साधु मुलीचें तें वर्तन पाहून सर्वांसहित ॥ ३३ ॥ अत्यंत शोकानें संतप्त होत्साता विचार करूं लागला. साधु पूर्वीं शठ होता, तरी सत्यनारायणानें चांगली शिक्षा केल्यावरून सांप्रत धर्माकडे त्याचें

स.ना.

॥३०॥

चित्त लागलें होतें. तो ह्मणाला, माझ्या जांवयाला सत्यनारायणानेंच अदृश्य केलें आहे. किंवा मीच त्याच्या मायेनें भ्रांत झालों आहें हें कोण जाणे. कांहीं असो. ॥ ३४ ॥ पण आतां सत्यनारायणाच्या कृपेनें माझा जांवई दृष्टीस पडेल, तर मी लागलीच येथें यथानुकूल सत्यनारायणाची पूजा करीन. असा विचार करून, त्यानें आपलया सर्व मंडळीला बोलावून त्यांजकडून सत्यनारायणपूजेचा नवस केला. ॥ ३५ ॥

सत्यपूजांकरिष्यामियथाविभवविस्तरैः ॥ इतिसर्वान्समाहूयकथयित्वामनोरथं ॥ ३५ ॥ नत्वाचदंडवद्भूमौसत्यदेवंपुनःपुनः ॥ततस्तुष्टःसत्यदेवोदीनानांपरिपालकः ॥ ३६ ॥ जगादवचनंचैनंकृपयाभक्तवत्सलः ॥ त्यक्त्वाप्रसादंतेकन्यापतिंद्रष्टुंसमागता ॥ ३७ ॥

सत्यनारायणाला वरचेवर भूमीवर दंडवत नमस्कार घातले. तेव्हां दीनदुबळ्यांचें रक्षण करणारा व भक्तवत्सल जो भगवान् तो संतुष्ट होऊन ॥ ३६ ॥ आकाशवाणीनें असें ह्मणाला कीं, अरे साधो, तुझ्या मुलीनें माझी पूजा केली; परंतु शेवटीं माझा प्रसाद घेतल्यावांचूनच ही लवकर आपल्या नवऱ्याच्या भेटीला धांवली. याचा राग मला आला ॥ ३७ ॥

क.

॥३०॥

म्हणूनच हिचा नवरा येथल्यायेथें अदृश्य झाला आहे. जर आतां ही तुझी मुलगी घरीं जाऊन माझा प्रसाद भक्षण करून येईल तर ॥ ३८ ॥ हे साधो, तुझ्या मुलीचा पति तिला पुनः प्राप्त होईल, यांत कांहीं संशय नाहीं. असें एकाएकीं आकाशांतून वाक्य कानीं पडतांच ॥ ३९ ॥ कलावती घाबऱ्या घाबऱ्यां

अतोऽदृष्टोऽभवत्तस्याःकन्यकायाःपतिर्ध्रुवम् ॥ गृहंगत्वाप्रसादंचभुक्त्वासायातिचेत्पुनः ॥ ३८ ॥ लब्धभर्त्रीसुतासाधोभविष्यतिनसंशयः ॥ कन्यकातादृशंवाक्यं श्रुत्वागगनमंडलात् ॥ ३९ ॥ क्षिप्रंतदागृहंगत्वाप्रसादंचबुभोजसा ॥ सापश्चात्पुनरागत्यददर्शसजनंपतिं ॥ ४० ॥ ततःकलावतीकन्याजगादपितरंप्रति ॥ इदानींचगृहंयाहिविलंबंकुरुषेकथं ॥ ४१ ॥ तच्छ्रुत्वाकन्यकावाक्यंसंतुष्टोऽभूद्वणिक्सुतः ॥ पूजनंसत्यदेवस्यकृत्वाविधिविधानतः ॥ ४२ ॥

घरीं गेली आणि प्रसाद भक्षण करून ती पुनः नदीतीरीं येऊन पाहत्ये तों तिचा पति तिच्या दृष्टीस पडला. ॥ ४० ॥ नंतर ती कलावती पित्याला ह्मणाली, बाबा, आतां घरीं चला. विलंब कां करतां ? ॥४१॥ याप्रमाणें मुलीचें वाक्य ऐकून साधूला परम संतोष झाला. आणि त्याणें तेथल्या तेथें यथाविधि सत्यना-

रायणाची पूजा केली ॥ ४२ ॥ नंतर पूजा समाप्त करून बरोबर आणलेलें द्रव्य व आपले आप्त, इष्टमित्र यांसहवर्तमान तो घरीं जाता झाला. तेव्हांपासून पौर्णिमा आणि संक्रांती या पर्वकाळीं सत्यनारायणाची पूजा करण्याचा त्यानें नियम चालविला ॥ ४३ ॥ त्यायोगानें तो साधुवाणी सत्यनारायणाच्या प्रसादानें इहलोकीं उत्तम सुखाचा अनुभव घेऊन अंतीं सत्यनारायणाच्या लोकाला अर्थात् वैकुंठास जाता

धनैर्बंधुगणैःसार्द्धंजगामनिजमंदिरं ॥ पौर्णमास्यांचसंक्रांतौकृतवान्सत्यपूजनं ॥ ॥ ४३ ॥ इहलोकेसुखंभुक्त्वाचांतेसत्यपुरंययौ ॥ ४४ ॥ ॥ इतिसत्यनारायणकथायांचतुर्थोऽध्यायः ॥४ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ अथान्यच्चप्रवक्ष्यामिश्रृणुध्वंमुनिसत्तमाः ॥ आसीत्तुंगध्वजोराजाप्रजापालनतत्परः ॥ १ ॥

झाला. ॥४४॥ इति श्रीसत्यनारायणकथायां महाराष्ट्रविवृतौचतुर्थोऽध्यायः॥४ ॥ ॥ सूत ह्मणतात, ऋषीहो, व्रताचा संकल्प केला असून त्याप्रमाणें न करणारा व सत्यनारायणाची अवज्ञा करणारा व त्याच्या प्रसादाचा अव्हेर करणारा यांला कशीं दुःखें प्राप्त होतात, हें समजण्याकरितां मीं तुह्माला साधुवैश्याचा इतिहास सांगितला. आतां हे ऋषिश्रेष्ठहो, सत्यनारायणाचा प्रसाद कोणी देत असतां अनादर करणाऱ्या-

ला कसें दुःख प्राप्त होतें, याविषयीं तुह्माला इतिहास सांगतों. प्रजेचें पालन करण्याविषयीं तत्पर असा तुंगध्वजनामक एक राजा होता ॥ १ ॥ त्याला सत्यदेवाच्या प्रसादाचा त्याग केल्यामुळें मोठें दुःख प्राप्त झालें तें असें कीं, कोणेएकेकाळीं त्या तुंगध्वजराजानें मृगया करण्याकरितां अरण्यांत जाऊन अनेक प्रकारचे पशु मारिले. ॥ २ ॥ आणि तो श्रांत होऊन एका मोठ्या वडाच्या झाडाखालीं सावलीला येऊ-

प्रसादंसत्यदेवस्यत्यक्त्वादुःखमवापसः॥एकदासवनंगत्वाहत्वाबहु
विधान्पशून् ॥ २ ॥ आगत्यवटमूलंचदृष्ट्वासत्यस्यपूजनं ॥ गोपाः
कुर्वंतिसंतुष्टाभक्तियुक्ताःसबांधवाः ॥ ३ ॥ राजादृष्ट्वातुदर्पेणनग
त्वातंननामसः ॥ ततोगोपगणाःसर्वेप्रसादंनृपसन्निधौ ॥ ४ ॥

न बसला. तों तेथें धनगरलोक आप्तमित्रांसह जमून भक्तियुक्त होत्साते मोठ्या आनंदानें सत्यनारायणाची पूजा करीत होते. ॥ ३ ॥ राजा तुंगध्वज तेथें जवळच बसला होता, तरी आपण राजा आणि हे धनगर अशा गर्वानें तो पुढें गेला नाहीं. त्यानें सत्यनारायणाला नमस्कार देखील केला नाहीं. पण त्या बिचाऱ्या गरीब गुराख्यांनीं प्रसाद वांटावयाच्या वेळीं प्रथम मोठ्या नम्रतेनें राजाजवळ ॥ ४ ॥

एका पानावर प्रसाद ठेवून पुनः परत आपल्या ठिकाणीं येऊन सर्वांनीं हंसत खेळत आनंदानें प्रसाद भक्षण केला. इकडे राजा त्या प्रसादाचा त्याग करून घरीं निघून गेला, व त्यामुळें त्याला मोठें दुःख प्राप्त झालें॥५॥तें असें कीं, त्याचे शंभरही पुत्र सहज एकाएकीं मरण पावले. शहरांत बंड होऊन राजवाड्यांत लुटालूट झाली. जो तो राजावर प्रतिकूळ झाला; हें पाहून त्या राजास मोठी चिंता लागून अकस्मात असें

संस्थाप्यपुनरागत्यभुक्त्वासर्वैर्यथेप्सितं॥ततःप्रसादंसंत्यज्यराजादुःखमवापसः ॥५
तस्यपुत्रशतंनष्टंधनधान्यादिकंचयत्॥सत्यदेवेनतत्सर्वंनाशितंममनिश्चितं ॥६॥अत
स्तत्रैवगच्छामियत्रदेवस्यपूजनं ॥ मनसातुविनिश्चित्यययौगोपालसन्निधौ॥७॥ततो
सौसत्यदेवस्यपूजांगोपगणैःसह ॥ भक्तिश्रद्धान्वितोभूत्वाचकारविधिनान्नृपः ॥८॥

होण्याचें कारण काय याचा विचार करतां करतां, सत्यनारायणाचा मी अपमान केला यामुळें तो रुष्ट होऊन त्यानेंच हा माझा सर्वस्वी नाश केला, यांत कांहीं संशय नाहीं॥६॥तस्मात् जेथें गुराखी पूजा करीत होते, तेथेंच पुनः आपण जावें; असा मनांत संकल्प धरून तो पुनः त्या वडाच्या झाडाखालीं प्राप्त झाला ॥ ॥ ७ ॥ नंतर तेथें सर्व गवळ्यांस आग्रहपूर्वक गोळा करून राजा आपण त्यांत सामील होऊन श्रद्धा भ-

क्तियुक्त होत्साता यथाविधि सत्यनारायणाची पूजा करिताझाला. ॥ ८ ॥ याप्रमाणें अभिमान सोडून त्यानें सत्यनारायणाची पूजा करितांच त्याचे नष्ट झालेले पुत्र पुनः प्राप्त झाले, व नष्ट झालेलें द्रव्य पुनः मिळालें. राज्यांत जिकडे तिकडे शांतता झाली. नंतर तो तुंगध्वजराजा नेहमी सत्यनारायणाची भक्तिपूर्वक प्रतिमासीं पूजा करूं लागला. त्या योगानें इहलोकांत सर्व सुखाचा उपभोग करून शेवटीं सत्यना-

सत्यदेवप्रसादेनधनपुत्रान्वितोऽभवत् ॥ इहलोकेसुखंभुक्त्वा
चांतेसत्यपुरंययौ ॥९॥ यइदंकुरुतेसत्यव्रतंपरमदुर्लभं ॥ शृणो
तिचकथांपुण्यांभक्तियुक्तःफलप्रदां ॥१०॥ धनधान्यादिकंतस्य
भवेत्सत्यप्रसादतः॥दरिद्रोलभतेवित्तंबद्धोमुच्येतबंधनात्॥११॥

रायणाच्या नगरीला गेला. ॥ ९ ॥ सूत ह्मणतात, ऋषीहो, याप्रमाणें मी तुह्माला हें व्रत सांगितलें. अल्प उपायानें मनुष्यमात्रांचें इच्छित पूर्ण होण्याला हेंच उत्तम साधन आहे. हें परम दुर्लभ सत्यनारायणाचें व्रत जो करील व याची उत्तम फल देणारी पुण्यकारक अशी ही कथा भक्तियुक्त होत्साता श्रवण करील ॥ १० ॥ त्याला सत्यनारायणाच्या प्रसादानें धनधान्यादिक सर्व प्राप्त होईल. दरिद्री असेल

त्याला नारायणाच्या कृपेनें पुष्कळ द्रव्य प्राप्त होईल. प्रतिबंधांत असलेला, तो प्रतिबंधापासून मुक्त होईल. ॥ ११ ॥ व भ्याला असेल तो भयापासून खचित मुक्त होईल, यांत संशय नाहीं. आणि तो येथें ईप्सित फलांचा उपभोग घेऊन देहांतीं वैकुंठाला जाईल ॥ १२ ॥ ऋषींहो, याप्रमाणें मी तुह्माला हें सत्यनारायणाचें व्रत सांगितलें. हें केलें असतां मनुष्यमात्र सर्व दुःखापासून मुक्त होतो ॥ १३ ॥ कृत,

भीतोभयात्प्रमुच्येतसत्यमेवनसंशयः ॥ ईप्सितंचफलंभुक्त्वाचांतेसत्यपुरंव्रजेत् ॥ १२ ॥ इतिवःकथितंविप्राःसत्यनारायणव्रतं ॥ यत्कृत्वासर्वदुःखेभ्योमुक्तोभवतिमानवः॥ १३ ॥ विशेषतःकलियुगे सत्यपूजाफलप्रदा ॥ केचित्कालंवदिष्यंतिसत्यमीशंतमेवच ॥१४॥

त्रेता, द्वापार आणि कलि या चारही युगांत सत्यनारायणाची पूजा मनोरथ पूर्ण करणारी आहे, तथापि या कलियुगांत ही सत्यनारायणाची पूजा विशेष फलदायक आहे. तो भगवान् सत्यनारायण अनेक रूपें धारण करतो. जेव्हां तो उग्र होतो तेव्हां त्याला काल ह्मणतात. शांत असतो त्यावेळीं सत्य ह्मणतात, त्यालाच कोणि ईश ह्मणतात. ॥ १४ ॥

कित्येक सत्यनारायण ह्मणतात, आणि दुसरे कोणी सत्यदेव ह्मणतात. याप्रमाणें अनेकप्रकारचीं रूपें धारण करून तो भगवान् सर्वांची इच्छित कामना पूर्ण करितो. ॥ १५ ॥ तो या कलियुगांत सत्यनारायणस्वरूपानें नेहमी भक्तांचे मनोरथ पूर्ण करणारा होईल. याप्रमाणें फलश्रुति सांगून सूत ह्मणतात,

सत्यनारायणंकेचित्सत्यदेवंतथापरे ॥ नानारूपधरोभूत्वासर्वेषामीप्सितप्रदः ॥ ॥ १५ ॥ भविष्यतिकलौसत्यव्रतरूपीसनातनः ॥ यइदंपठतेनित्यंश्रृणोतिमुनिसत्तमाः ॥ १६ ॥ सत्यंनश्यंतिपापानिसत्यदेवप्रसादतः ॥ १७ ॥ इतिश्रीस्कंदपुराणेरेवाखंडेश्रीसत्यनारायणव्रतकथायांपंचमोऽध्यायः ॥५॥ श्रीसत्यनारायणार्प०॥

ऋषीहो, व्रताचें तर महात्म्य आहेच; पण जो ही कथा नित्य पठण करील अथवा भक्तिपूर्वक श्रवण करील. ॥ १६ ॥ त्याचीं सत्यनारायणाच्या कृपेनें सर्व पापें नष्ट होतील, हें अगदीं सत्य आहे, यांत कांहीं संशय नाहीं ॥ १७ ॥ ॥ इति श्री स्कंदपुराणे रेवाखंडे सत्यनारायणव्रतकथायां महाराष्ट्रविवृत्तौ पंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ॥ श्रीसत्यनारायणार्पणमस्तु ॥

श्रीः ॥ कथाश्रवणोत्तरम् ॥ आचम्यप्राणानायम्य ॥ अद्यपूर्वोच्चरि० श्रीसत्यनाराय णकथाश्रवणसांगतासिद्ध्यर्थंपुस्तकपूजनपूर्वकंवाचकपूजनमहंकरिष्ये ॥ इतिसंकल्प्य॥ श्रीसरस्वत्यैनमइतिनाममंत्रेणगंधाद्युपचारैःपुस्तकपूजांकृत्वा ॥ श्रीव्यासस्वरूपिणेब्रा ह्मणायेदमासनमित्यादि पाद्यार्घ्याचमनीयगंधपुष्पाक्षतवस्त्रालंकारतांबूलफलदक्षिणा भिर्यथाविभवंपौराणिकपूजांकुर्यात्॥ ॥ततोभगवतेमहानैवेद्यार्पणं॥आचम्य॥ अद्यपू० प्रीत्यर्थं गंधादिभिःपूजयिष्ये ॥ॐतस्माद्यज्ञात्सर्वहुतऋचः०॥श्रीखंडंचं०॥श्रीसत्य०॥ चंदनंस० ॥ अक्षतान्सम०॥ॐतस्मादश्वा०॥माल्यादीनि०॥सत्यना०॥पुष्पाणिस० ॥ ॐयत्पुरुषं० ॥ वनस्पतिरसो० ॥ श्रीसत्यना०॥ धूपंस० ॥ ॐब्राह्मणोस्य०॥साज्यंच० श्रीसत्यना० ॥ दीपंस० ॥ ॐचंद्रमा० ॥ नैवेद्यंगृह्यतांदेव० ॥ श्रीसत्यना०॥महानैवेद्यं सम०॥अमृतो० ॥ प्राणाय० ६॥नैवेद्यमध्येप्राशनार्थेपानीयंस० ॥ पुनःप्राणाय० ६ ॥ उत्तरापोशनंस० ॥ हस्तप्रक्षा० ॥ मुखप्रक्षा० ॥ आचमनीयं० करोद्वर्तं० ॥पूगीफल

मितितांबूलं ॥ हिरण्यगर्भेतिदक्षिणां ॥ इदंफलमितिफलम् ॥ ततःआर्तिक्यम् ॥ (आ
र्ती) नमोस्त्वनं०नमस्कारं ॥ यानिकानिचेतिप्रदक्षिणां ॥ मंत्रपुष्पांजलिंसमर्प्य ॥ अ
नेनपंचोपचारपूजनेनश्रीसत्यनारायणःप्रीयतांनमम ॥ तत्सद्ब्रह्मार्पणमस्तु ॥ ॥
अद्यपूर्वोच्च०श्रीसत्यनारायणव्रतसांगतासिद्ध्यर्थंयथाशक्ति (यथावकाशेन) ब्राह्मणसुवा
सिनीसमाराधनमहंकरिष्ये ॥ तथाचभूयसींदक्षिणांदातुमहमुत्सृजे ॥ इतिसंकल्प्यभू
यसींदद्यात् ॥ ॥ ततःसर्वेभ्यस्तीर्थंप्रसादंदत्वास्वयंगृह्णीयात् ॥ तत्रतीर्थग्रहणमंत्रः॥
अकालमृत्युहरणंसर्वपापविनाशनम् ॥ देवपादोदकंतीर्थंजठरेधारयाम्यहम् ॥ इतिती
र्थमंत्रः॥ प्रसादंहस्तेगृहीत्वा ॥ बहुजन्मार्जितंयन्मेदेहेस्तिदुरितंहितत् ॥ प्रसादभक्षणा
द्यातुलयंसत्यजगत्पते ॥ इतिप्रसादंभुक्त्वा ॥ ब्राह्मणान्सुवासिनीश्चभोजयित्वा बंधु
सुहृन्मित्रादिभिःसहस्वयंभुंजीत ॥ ततोरात्रौश्रीसत्यनारायणसन्निधौवेदपठणभजननृ
त्यगायननानावाद्यवादनादिभिर्जागरणंकृत्वा प्रातर्नित्यकर्मसाधनोत्तरमुत्तरपूजांकुर्या

त् ॥ ॥ आचम्य०प्रीत्यर्थं आवाहितदेवतानामुत्तरपूजनमहंकरिष्ये ॥ आवाहिताखिलदेवताभ्योनमः इतिनाममंत्रेणगंधाद्युपचारैःप्रार्थनांतंसंपूजयेत् ॥ ततोहस्तेअक्षतान्गृहीत्वा ॥ ॐउत्तिष्ठब्रह्मणस्पते० ॥ यांतुदेवगणाःसर्वेपूजामादायपार्थिवात् ॥ इष्टकामप्रसिद्ध्यर्थंपुनरागमनायच ॥ इतिदेवतोपरिअक्षतान्निक्षिपेत् ॥ ॥ अथपीठदानम् ॥ आचम्य ॥ अद्यपूर्वो०श्रीसत्यनारायणव्रतसांगतासिद्ध्यर्थंआचार्यायपीठदानंकरिष्ये ॥ तथाचआचार्यपूजनमहंकरिष्ये ॥ इतिसंकल्प्यआचार्यमासनपाद्यादिभिःसंपूज्य ॥ विप्रायवेदविदुषेश्रोत्रियायकुटुंबिने ॥ नरकोत्तारणार्थायअच्युतःप्रीयतामिति ॥ इदंश्रीसत्यनारायणपीठदानं दक्षिणाकंसतांबूलं—शर्मणेब्राह्मणायतुभ्यमहंसंप्रददे प्रतिगृह्यताम् ॥ आचार्यः प्रतिगृह्णामीतिवदेत् ॥ अनेनपीठदानेनश्रीसत्यनारायणःप्रीयतांनममतत्सद्ब्रह्मार्पणमस्तु ॥ कर्मांतेद्विराचामेत् ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

सत्यनारायणपूजाव्रताची सामग्री.

कदलीस्तंभ	प्रतिमा	पानें विड्याचीं	पंचामृतें	रवा
नारळ	हळद कुंकूं	दूर्वा	द्रोण	तूप
वस्त्रें	गुलाल	फुलें तुळशी	पत्रावळी	दूध
सुपाऱ्या	अबीर	सहस्रनामास तुळशी	पुण्याहवाचन करा-	साकर
तांदूळ	रांगोळी	पुराणिकास माळ	वयाचें असल्यास	केळीं
आम्रपल्लव	फळें	कापूर	पंचपात्र्या तां-	इलाची
कलश	यज्ञोपवीत	दीप	ब्याच्या दोन	बदाम
तामन (पूर्णपात्र)	पंचखाद्यें	उदकाड्या	प्रसादाचें सामान	खिसमिस .

हें पुस्तक वासुदेव मोरेश्वर पोतदार यांणीं शास्त्री यांजकडून बहुत ग्रंथांच्या आधारें सुधारून अर्थसंबंधानें भरपूर टीपा देऊन मुंबईंत जगदीश्वर छापखान्यांत छापिलें. शके १८११.

इति श्रीसत्यनारायणपूजा सार्थकथा च समाप्ता.